

Minna Karkulahti

**LASKENNALLINEN MALLI JULKISTEN AMMATTIKEITTIÖIDEN
RUOANVALMISTUSLAITTEEN KILPAILUTTAMISEEN**

Opinnäytetyö

Kajaanin ammattikorkeakoulu

Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma

Syksy 2014

Koulutusala Matkailu-, ravitsemis- ja talousala	Koulutusohjelma Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma
Tekijä(t) Minna Karkulahti	
Työn nimi Laskennallinen malli julkisten ammattikeittiöiden ruoanvalmistuslaitteiden kilpailuttamiseen	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot	Toimeksiantaja
Aika Syksy 2014	Sivumäärä ja liitteet 53
<p>Teknologian kehittyminen, energiansäästön ohjeistukset, hygieniavaatimukset, ekologisen toiminnan omaksuminen, vähenevä työvoima ja kasvavat henkilöstökustannukset sekä monet muut toimet johtavat väistämättä jatkuvaan ruokatuotantoprosessien tehostamisiin sekä uusiin tuotantotapoihin. Nämä ja monet muut tekijät on otettava huomioon tulevaisuuden ammattikeittiöiden toiminnan suunnittelussa sekä niihin tehtävissä laitehankinnoissa. Työ- ja elinkeinoministeriön ilmoituskanava HILMA:ssa ilmoitettiin vuonna 2013 lähes 19000 hankintailmoitusta. Julkaistujen tilastojen mukaan näiden julkisten hankintojen arvo oli n. 24,6 miljardia euroa. Markkinaoikeuden ratkaistavaksi näistä tapauksista päätyy 2 – 3 %. Julkisten hankintojen hankintaprosessiin tulee kiinnittää entistä enemmän huomiota, jotta virheellisen menettelyn kustannukset eivät nousisi suuriksi.</p> <p>Työn tavoitteena oli perehtyä julkisten hankintojen lainsäädäntöön ja hankintojen kilpailuttamiseen. Tässä työssä keskityttiin hankintaprosessin yhteen tärkeimmistä osa-alueista, tarjouspyyntöön. Työn empiirinen osa muodostuu hinta- ja laatuvertailulomakkeiden mallintamisesta yhden suurkeittiölaitteen kansallisen kynnsarvon alittavaan hankintaan.</p> <p>Tämä työ on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuloksena saatiin hankintatoimeen osallistuvien käyttöön mallinnetut lomakkeet, joiden avulla tarjoajilta saadaan yhteismitallisia tarjouksia. Lomakkeiden arvioinnissa on käytetty asiantuntijoiden konsultaatiota. Näitä lomakkeita voi hyödyntää hankinnoista vastaavat tahot myös muiden suurkeittiölaitteiden hankintaa tehdessä.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	Julkinen hankinta, hankintaprosessi, kokonaistaloudellinen edullisuus, hinta – ja laatuvertailulomakkeet
Säilytyspaikka	X Verkkokirjasto Theseus X Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Tourism	Degree Programme Hospitality Management
Author(s) Minna Karkulahti	
Title Calculatory Model of Invitation to Tenders for Cooking Equipment in Public Professional Kitchens	
Optional Professional Studies	Commissioned by
Date Autumn 2014	Total Number of Pages and Appendices 53
<p>Technological development, energy saving control, hygiene requirements, acquirement of ecological processes, declining labour force, increasing costs of personnel and many other processes lead to a continuous enhancement and new production methods in food production. These and many other factors have to be considered when planning actions in the future professional kitchens and in equipment purchase for them. HILMA, the information channel of Employment and the Economic Ministry informed almost 19000 acquisition announcements in 2013. According to the published statistics, the value of these public acquisitions was about 24,6 billion euros. Of these cases, the Market Court solved 2 – 3 %. More attention shall be paid to the public acquisition processes in order to avoid faulty costs.</p> <p>The aim of this study was to familiarize with the legislation and invitation to tenders for the public acquisition. One of the most important factors, request for quotation, was of central interest. The empiric part of this study was to model price- and quality comparison forms to acquire one particular institutional kitchen appliance at a lower price than the national threshold value was.</p> <p>This study is a functional thesis, the result of which were modelled forms for those responsible for purchasing. This makes it possible to obtain commensurate offers from the suppliers. Experts consultation is used in assessing the forms. These forms can be utilized by the persons responsible for procurement also in other cases when acquiring appliances for institutional kitchens.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Public acquisition, acquisition process, total economic affordability, price- and quality comparison forms
Deposited at	X Electronic library Theseus X Library of Kajaani University of Applied Sciences

SISÄLLYS

2 JULKINEN RUOKAPALVELU	3
2.1 Julkisten hankintojen vaikutus talouteen	3
2.2 Julkisten ruokapalvelujen tulevaisuusnäkömät	3
3 JULKISET HANKINNAT	5
3.1 Hankintayksiköt	6
3.2 Yhteishankintayksiköt	6
3.3 Kynnysarvot	7
3.4 Vastuullinen hankinta	8
3.4.1 Sosiaalinen vastuu	9
3.4.2 Taloudellinen vastuu	9
3.4.3 Ympäristövastuu	10
3.5 Julkisten hankintojen arvo	10
4 HANKINTAPROSESSI	12
4.1 Hankinnan suunnittelu	13
4.2 Hankintamenettelyt	14
4.3 Tarjouspyyntö	16
4.4 Hankinnoista ilmoittaminen	21
4.5 Ennakoilmoitus	21
4.6 Hankintailmoitus	21
4.7 Jälki-ilmoitus	22
4.8 Korjausilmoitus	23
4.9 Ilmoitusmenettelyn laiminlyönti	23
4.10 Tarjouspyynnön lähettäminen	23
5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄNÄ YHDISTELMÄUUNIN HANKINTA	25
5.1 Valinta- ja vertailuperusteet	26
5.2 Hinta vertailuperusteena	26
5.3 Kokonaistaloudellinen edullisuus vertailuperusteena	27
5.4 Painoarvojen käyttäminen ja niistä ilmoittaminen	28
5.5 Esimerkkihankintana yhdistelmäuuni	28
5.6 Vertailuperusteiden määrittäminen	29
5.7 Vertailuperusteiden ja niiden painoarvojen ilmoittaminen tarjouspyyntöön	33

6 VERTAILULOMAKKEIDEN SUUNNITTELU.....	36
6.1 Hintavertailu, yksikköhinnat	36
6.2 Laatuvertailu	37
6.2.1 Tekniset ominaisuudet	37
6.2.2 Ympäristöystävällisyys.....	40
6.2.3 Käyttökustannukset.....	41
6.2.4 Huollon vasteaika, takuu, varaosat.....	42
6.3 Hankinnan päätöksenteko	43
6.4 Laatuvertailulomakkeiden arviointia	44
7 POHDINTA	47
LÄHTEET.....	50

1 JOHDANTO

Julkiset hankinnat ovat tavara-, palvelu- ja rakennusurakkahankintoja, joita valtio, kunnat ja kuntayhtymät, valtion liikelaitokset sekä muut hankintalainsäädännössä määritellyt hankintayksiköt tekevät oman organisaationsa ulkopuolelta. Julkiset hankinnat on tehtävä kunkin maan omaa kansallista lainsäädäntöä ja EU-hankintadirektiivejä noudattaen. Menettelyn tavoitteena on tehostaa julkisten varojen käyttöä sekä noudattaa syrjimättömyyden-, yhdenvertaisuuden-, avoimuuden- ja suhteellisuuden periaatteita hankintamenettelyn kaikissa vaiheissa. Hankintailmoituksia tehdään Suomessa lähes 20 000 vuosittain. Markkinaoikeudessa, joka on erityistuomioistuimien, käsittelee muun muassa julkisiin hankinta-asioihin liittyviä tapauksia 2 – 3 % vuosittain.

Vuonna 2011 julkisten hankintojen neuvontayksikön tekemä tutkimus markkinaoikeuden päätöksistä hankintayksiköiden virheellisestä toiminnasta osoittaa, että hankintayksiköiden ja hankintoja suorittavien tahojen tulee kiinnittää erityistä huomiota koko hankintaprosessiin sekä hankintojen huolellisiin valmisteluihin, jotta ylimääräisiä kustannuseriä ei syntyisi virheellisestä menettelystä johtuen.

Tämä työ on toiminnallinen opinnäytetyö. Työn tavoitteena on laatia tarjouspyyntöön sisällytettäväksi ammattikeittölaitteelle, tässä työssä yhdistelmäunille, laaditut hankinnan vertailukriteerit sekä niille painotetut arvot. Työn tuloksena mallinnetaan lomakkeet, joiden avulla hankinnan kokonaistaloudellinen edullisuus vertailuperusteisesti on helpompaa toteuttaa.

Teoreettisessa viitekehyksessä käydään lävitse julkisen hankinnan oman työni kannalta keskeisimpiä pääkäsitteitä. Työssä keskitytään syvemmin tarjouspyyntöasiakirjaan laadittavaan yhdistelmäunin hankintakriteereihin ja painoarvoihin. Tarjouspyyntö rajataan julkisten hankintojen kilpailutusten toiseen vertailuperusteeseen, kokonaistaloudellisesti edullisempaan tarjouspyyntöön. Aihetta lähestytään ja katsotaan hankintayksikön kannalta. Konsultointiapua olen saanut työhöni hankinta-asiantuntijana toimivalta henkilöltä.

Tarjoajan näkemykseen asiasta on tähän työhön pyydetty asiantuntija-arvioita kehittämistyönä oleviin kilpailutukseen liittyviin lomakkeisiin.

Useimmat aiheeseen liittyvät tutkielmat ovat koskettaneet vain tiettyä toimeksiantoa ja – antajaa, mutta tämä opinnäytetyö pyritään tekemään siten, että se hyödyttää mahdollisimman monia hankintoihin osallistuvia tahoja julkisella sektorilla.

2 JULKINEN RUOKAPALVELU

Kodin ulkopuolella tapahtuvaa ruokailua toteuttavat julkinen sektori ja yksityiset ruokapalveluyritykset. Koulu- ja oppilaitos sekä työpaikkaruokailu ovat tyypillisiä joukkoruokailun ilmenismuotoja. Julkisten keittiöiden lukumäärä vuonna 2011 mukaan lukien jakelukeittiöt oli 9 162 kappaletta, joissa valmistettiin 419 miljoonaa ruoka-annosta. (Taloustutkimus 2011.)

Vajaa viidennes Horeca-keittiöistä on kunnan, kaupungin, kuntainliiton tai maakunnan pitämiä. Horeca-keittiö tarkoittaa hotelli-, ravintola- ja catering-alalla toimivaa ruokapalveluyritystä. Näiden keittiöiden valmistamia annoksia on Horeca-keittiöistä kuitenkin jopa 39 %, jotka tekevät noin 343 milj. ruoka-annosta vuodessa. (Taloustutkimus 2011.)

2.1 Julkisten hankintojen vaikutus talouteen

Hankinnat muodostavat valtiolle, kunnille -ja kuntayhtymille ja muille julkisoikeudellisille laitoksille taloudellisesti merkittävän kokonaisuuden. Tämän vuoksi hankintatoiminta tulisi järjestää siten, että hankinnat toteutetaan mahdollisimman taloudellisesti ja suunnitelmallisesti sekä mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina. Tämä on erittäin tärkeää palveluiden toteuttamisen ja talouden kannalta. (Oksanen 2010, 8.)

Kuntien tavara- ja palveluhankintojen ostot vuonna 2012 Suomen käyttötalouteen olivat 18,74 miljardia euroa. Tämä luku sisältää hankinnat yksityisiltä tavarantoimittajilta sekä hankinnat muilta julkisyhteisöiltä. Näistä tehdyistä hankinnoista materiaaliostot olivat 1,62 miljardia. Vuonna 2012 kuntien käyttökustannuksista hankinnat olivat keskimäärin 49 prosenttia. (Lith 2014, 8.)

2.2 Julkisten ruokapalvelujen tulevaisuusnäkymät

Taloudellisen tilanteen huonontuessa kunnat ja kaupungit ovat joutuneet organisoimaan ruokapalvelujaan muun muassa kuntaliitosten myötä. Ruokapalvelut ovat useissa paikoissa eriytetty liikelaitoksiksi, joissa on oma johtajansa ja organisaationsa.

Julkinen sektori ammattikeittiöissä kehitetään ja otetaan käyttöön jatkuvasti uusia toimintatapoja prosessien tehostamiseksi. Ateriapalvelut tullaan yhä enenevässä määrin hoitamaan

isoissa yksiköissä monitoimikeittiöissä tai keskuskeittiöissä, joista ateriat kuljetetaan palvelukeittiöihin joko kuumina tai kylminä.

Teknologian kehittyminen, energiansäästön ohjeistukset, hygieniavaatimukset, ekologisen toiminnan omaksuminen, vähenevä työvoima ja kasvavat henkilöstökustannukset ym. toimet johtavat väistämättä jatkuvaan ruokatuotantoprosessien tehostamisiin sekä uusiin tuotantotapoihin. Nämä ja monet muut tekijät on otettava huomioon tulevaisuuden ammattikeittiöiden toiminnan suunnittelussa sekä niihin tehtävissä laitehankinnoissa.

Niina Ihalaisen tekemän tutkimuksen Ammattikeittiöt Suomessa 2025 tavoitteena oli selvittää ammattikeittiöiden asiantuntijoiden käsityksiä suomalaisten ammattikeittiöiden tulevaisuudesta vuonna 2025. Teija Taskisen julkaisi vuonna 2007 Ammattikeittiöt Suomessa 2015 – vaihtoehtoisia tulevaisuudennäkymiä tutkimuksen. Ihalaisen tekemä tutkimus vertasi ja analysoi asiantuntijoiden näkemyksiä eri aihe alueilta koskeviin tulevaisuuden väittämiin, jotka toistettiin vastaavina kuin Taskisen vuoden 2007 tutkimuksessa. Asioita luodattiin nyt vuoteen 2025.

Ihalaisen tutkimuksessa kävi ilmi, että ruokapalveluiden ulkoistamisen uskotaan kasvavan voimakkaasti. Kumppanuussuhteiden kehittyminen ja verkostoituminen elintarvike - sekä muiden toimijoiden kanssa uskotaan yleistyvän. Nämä toimenpiteet tehostavat prosesseja, tilojen käyttöä ja työvoiman saatavuutta.

Noin 65 % asiantuntijapanelisteista uskoi, että uudet keittiötekniologiat tuovat merkittävän parannuksen ruokatuotantoprosesseihin vuoteen 2025 mennessä. Uutta teknologiaa keittiöissä on nykyiselläänkin paljon, mutta sen hyödynnettävyys arveluttaa asiantuntijoita.

Panelisteista puolet uskoi, että laitteiden vähäinen energiankulutus on tärkein ostoperuste vuoteen 2025 mennessä, mutta 40 % vastaajista piti jo nyt laitteita energiatehokkaina, joten hankintakriteereinä korostuvat hankittavien laitteiden toiminnallisuus ja muunneltavuus. (Ihalainen 2012, 4 – 10.)

3 JULKISET HANKINNAT

Julkiset hankinnat ovat sellaisia tavara-, palvelu- ja rakennusurakkahankintoja, joita valtio, valtion liikelaitokset, kunnat ja kuntayhtymät sekä muut hankintalainsäädännössä määritellyt hankintayksiköt tekevät oman organisaationsa ulkopuolelta. Julkiset hankinnat on tehtävä kansallisia hankintalakeja ja EU-hankintadirektiivejä noudattaen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a.)

Julkiset hankinnat avautuivat vapaasti kilpailtaviksi vuonna 1994. Laki julkisista hankinnoista (1505/92) tuli tuolloin voimaan ja koski mm. tavaroiden ja palveluiden ostamista. Suomen hankintalainsäädäntö perustuu EY:n perustamissopimukseen sekä asiaa koskeviin hankintadirektiiveihin. Vuonna 2004 EU:n parlamentti ja neuvosto hyväksyivät uudet hankintadirektiivit, jotka on toimeenpantu Suomessa sovellettaviksi uusilla hankintalaeilla, lailla julkisista hankinnoista (348/2007). Näiden direktiivien ja hankintalakien tavoitteena on muun muassa tavaroiden ja palveluiden vapaa liikkuvuus sekä toimivien sisämarkkinoiden luominen, joiden saavuttamiseksi hankinnat tulee toteuttaa kilpailumahdollisuuksia hyödyntäen tasapuolisesti, avoimesti ja syrjimättömästi. (Oksanen 2010, 7.)

Kilpailuttamisesta säädetään lailla julkisista hankinnoista (Hankintalaki; 348/2007) ja sen nojalla annetulla asetuksella (Hankinta-asetus; 614/2007). Lain tarkoituksena on, että valtion ja kuntien viranomaisten sekä muiden hankintayksiköiden on kilpailutettava hankintansa siten, kuin tässä laissa on säädetty. Lainsäädännön keskeisenä tavoitteena on tehokkaamman julkisten varojen käyttäminen, laadukkaampien hankintojen edistäminen sekä tasapuolisen mahdollisuuden antaminen yrityksille ja muille yhteisöille tarjota tavaroita, palveluita ja rakennusurakointia julkisten hankintojen tarjouskilpailutuksissa. (Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013a.)

Kuntakonsernin tai hallinto-organisaation sisäisissä hankinnoissa kilpailuttamisvelvollisuutta ei ole. Näissä hankinnoissa voidaan kuitenkin soveltuvin osin noudattaa hankintaohjeistusta, etenkin jos hankintayksikössä sovelletaan ns. tilaajatuottaja-järjestelmää. (Oksanen 2010, 27.)

Hankintalain- ja direktiivien lisäksi julkisia hankintoja säännellään Maailman kauppajärjestön (WTO) julkisten hankintojen Government Procurement Agreement eli GPA-sopimuksessa, joka allekirjoitettiin vuonna 1979. Suomi on ollut siinä liittyneenä mukana alusta lähtien. Sopimuksen peruseriaatteena on syrjimättömyys. Sopimuksessa sopijamaat takaavat toisista sopijamaista tuleville tarjoajille samanlaisen kohtelun kuin kotimaisille toimittajilleen. Tämä

sopimus koskee tietyn kynnyksarvon ylittäviä julkisia hankintoja. GPA-sopimus on pienistä eroista huolimatta hyvin samanlainen kuin Suomen kansallinen julkisten hankintojen lainsäädäntö. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b.)

Suomen kuntaliitto sekä työ- ja elinkeinoministeriö ylläpitää ja rahoittaa julkisten hankintojen neuvontayksikköä, joka palvelee hankintayksiköitä julkisiin hankintoihin liittyvissä kysymyksissä, hankintalain soveltamisesta. Neuvontayksikön palvelujen tarkoituksena on julkisen hankintaprosessin parantaminen, julkiseen hankintaan liittyvän tiedon saannin antaminen ja julkisiin hankintoihin liittyvän strategisen ajattelun ja markkinoinnin toimivuuden edistäminen. (Hankinnat 2012a.)

3.1 Hankintayksiköt

Hankintalain 6 §:n mukaan hankintayksiköillä tarkoitetaan valtion, kuntien ja kuntainliittojen viranomaisia (mm. kunnanvaltuustot, kuntayhtymät, sairaanhoitopiirit), valtion liikelaitoksia (mm. Ilmailulaitos, Metsähallitus), julkisoikeudellisia laitoksia (mm. kansaneläkelaitos, eläketurvakeskus), evankelisuterilaista kirkkoa ja ortodoksista kirkkoa sekä niiden seurakuntia ja muita viranomaisia sekä mitä tahansa hankinnan tekijä silloin, kun se on saanut hankinnan tekemistä varten tukea yli puolet hankinnan arvosta edellä mainituilta hankintayksiköiltä. (Eskola & Ruohoniemi 2011, 27 – 28.)

3.2 Yhteishankintayksiköt

Yhteishankintayksiköllä tarkoitetaan sellaista hankintayksikköä, joka tekee toisille hankintayksiköille hankintasopimuksia tai puitejärjestelyjä sekä hankkii tavaroita, palveluja tai rakennusurakoita. Yhteishankintayksikön tulee myös täyttää hankintalaissa määritellyt edellytykset. (Valtion hankintakäsikirja 2010, 26.) Yhteishankintayksikön tulee olla itse hankintayksikkö, jotta siltä voidaan ostaa suoraan hankintoja ilman kilpailuttamista. Yksikön tulee olla edellä mainittujen tehtävien hoitamiseen perustettu tai niiden tehtävien hoitamisen tulee olla määritelty yksikön toimialaksi. Yhteishankintayksikön toiminnan edellytyksenä on myös se seikka, että pääosa yksikön toiminnasta tapahtuu sen omistavien hankintayksiköiden kanssa. Yhteishankintayksikkö voi siten olla joko kunnan tai valtion viranomainen, liikelaitos tai hankintalain määritelmän mukainen julkisoikeudellinen laitos. Yhteishankintayksikkönä voi toimia myös yhden tai useamman kunnan perustama yksikkö. Perustamisessa tulee tällöin

noudattaa kuntalain määrittämiä menettelytapoja. Yhteishankintayksikön ideana on, että se kilpailuttaa kaikki hankinnat niiden hankintayksiköiden puolesta, jotka käyttävät sen palveluja. Tällä toiminnalla pyritään välttämään kaksinkertaista kilpailuttamista, jolla saavutetaan mm. laajempaa asiantuntemusta, resurssien vapauttamista ydintoimintoihin sekä kustannussäästöjä. Keskittämisen myötä kilpailu voi vähentyä ja markkinat voivat jakaantua suurille toimijoille, joka taas vaikeuttaa pienten ja keskisuurten toimijoiden mahdollisuuksia tarjouskilpailuisa. (Eskola ym. 2011, 80 – 83.)

Valtion yhteishankintayksikkönä toimii Hansel Oy ja kuntasektorilla toimii Kuntaliiton alaisena KL-Kuntahankinnat Oy (Hansel, 2013).

3.3 Kynnysarvot

Hankintalakia muutettiin vuonna 2010. Uusi EU:n oikeussuojadirektiivi (2007/66/EY) ja tästä seuranneet hankintalain ja erityisalojen hankintalain muutokset tulivat voimaan 1.6.2010. Kansallisissa hankinnoissa tehostettiin oikeussuojakeinoja ja markkinaoikeudessa säädettiin muutoksia hankinta-asioiden käsittelyyn. Samalla myös korotettiin kansallisia kynnysarvoja. (Eskola ym. 2011, 18.)

Kynnysarvolla tarkoitetaan yksittäisen hankinnan suurinta mahdollista ennakoitua arvoa. Tämä ennakoitu arvo määrittelee sen, sovelletaanko hankintaan kansallista menettelyä vai EU-menettelyä. Kynnysarvojen alle jääviin pienhankintoihin ei sovelleta hankintalakia. Kansalliset kynnysarvot perustuvat kansalliseen lainsäädäntöön ja niitä voidaan muuttaa ainoastaan kansallisen lainsäädännön muutoksin. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 1) on esitelty kansalliset kynnysarvot.

EU-kynnysarvot perustuvat GPA-sopimukseen sekä komission antamaan asetukseen. GPA-sopimus eli Government Procurement Agreement on Maailman kauppajärjestön WTO:n sopimus julkisista hankinnoista. EU-kynnysarvoja tarkistetaan kahden vuoden välein. Alla olevassa taulukossa (Taulukko 2) on esitelty EU-kynnysarvot.(Hankinnat 2013b.)

Taulukko 1. Hankintalain 15 §:ssä määritellyt kansalliset kynnsarvot 1.6.2010 alkaen (mukailtu Hankinnat 2013).

Tavara- ja palveluhankinnat	
Suunnittelukilpailut	30 000 €
Käyttöoikeussopimukset	
Terveydenhoito- ja sosiaalipalvelut ja koulutuspalvelut yhteishankintana	100 000 €
Rakennusurakat ja käyttöoikeusurakat	150 000 €

Taulukko 2. Hankintalain 16 §:ssä määritellyt EU-kynnsarvot 1.1.2014 alkaen (mukailtu Hankinnat 2013).

Hankintalaji	Valtion keskushallinto viranomainen	Muut hankintaviranomaiset (mm. kunnat)
Tavarahankinnat ja palveluhankinnat	134 000 €	207 000 €
Suunnittelukilpailut	134 000 €	207 000 €
Rakennusurakat	5 186 000 €	5 186 000 €
Käyttöoikeusurakat	5 186 000 €	5 186 000 €

3.4 Vastuullinen hankinta

Yhteiskuntavastuun ja sen merkitykselliseen kasvuun ovat viime vuosikymmeninä vaikuttaneet julkiset organisaatiot, kuten Yhdistyneet kansakunnat ja Euroopan unioni. Suomessa kauppa- ja teollisuusministeriö, ympäristöministeriö ja ulkoasiainministeriö ovat toteuttaneet erilaisia kestävästä kehitystä tukevia toimia ja ohjelmia. Elinkeinoelämän kansainväliset ja kansalliset organisaatiot, kuten World Business Council for Sustainable Development (WBCSD), Kansainvälinen kauppakamari (ICC) sekä kansalliset teollisuusliitot, ovat toimineet aktiivisesti yhteiskuntavastuun kehittämisen ja sen pelisääntöjen luomisen puolesta. (Loikkanen, Hyytinen & Koivusalo 2007, 11.)

Kestävän kehityksen päämääränä on turvata nykyisille ja tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet. Siitä on tullut merkittävä haaste koko yhteiskunnalle kuin yritystoiminnallekin. Yritysten toiminnoissa on jo vakiintuneita käytänteitä, jotka liittyvät yhteiskuntavastuuseen, kuten henkilöstöpolitiikka ja hallintotavat. Kestävä kehitys sisältää taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristövastuu ulottuvuudet. Nämä vastuut muodostavat keskinäisesti toisistaan riippuvan ja toisistaan erottamattoman kokonaisuuden ja ovat kaikki riippuvaisia ihmisen toiminnasta. Siten yhteiskuntavastuu on käsitteellisesti tulkittavissa nämä kolme vastuualuetta kokoavaksi käsitteeksi. (Loikkanen ym. 2007, 16.)

Vastuullisen toiminnan tulee olla osa organisaation strategiaa, joten sen pitää heijastua myös hankintastrategiaan. Hankintastrategia antaa siten hankintatoimelle selkeät suuntaviivat siitä, miten vastuullisuuden tulee näkyä hankinnoissa käytännön tasolla. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013a.)

3.4.1 Sosiaalinen vastuu

Hankintalain mukaan hankintayksikkö voi asettaa erityisehtoja hankintasopimuksen toteuttamiselle. Nämä erityisehdot voivat koskea erityisesti sosiaalisia näkökohtia esim. työympäristöoloja ja muiden tärkeiden kuten ILO:n sopimusten noudattamista. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013b.) ILO - International Labour Organization on YK:n erityisjärjestö, joka on perustettu turvaamaan työelämän oikeuksia maailmanlaajuisesti. Järjestön tärkeimpänä tehtävänä on luoda kansainvälisiä työelämän yleissopimuksia sekä valvoa tehokkaasti, että niitä noudatetaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012c.) Näiden ehtojen tulee olla syrjimättömiä ja tarjouspyynnössä selkeästi ilmoitettuja. Nämä sosiaalisen vastuun kriteerit voidaan laittaa vähimmäiskriteereiksi toisin kuin ne laitettaisiin pisteytykseen, jossa niitä ei välttämättä tule huomioida ollenkaan. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013c.)

3.4.2 Taloudellinen vastuu

Taloudellista vastuuta julkisella sektorilla on organisaation taloudellisen tilanteen huomioonottaminen ja pitkän aikavälin taloudellisesti järkevästi tehtävät päätökset. Taloudellinen vastuu tarkoittaa myös vastuun kantamista veronmaksajien rahoista. Parhaat ratkaisut säästävät ympäristöä, edistävät hyvinvointia sekä myös keventävät veronmaksajien taakkaa esimerkiksi

kuljetuskertojen tietoisilla vähentämisillä. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013d.)

3.4.3 Ympäristövastuu

Julkisista hankinnoista annetun lain (348/2007), jäljempänä hankintain 2 §:n tavoitteena on järjestää hankintatoiminta siten, että ”hankintoja voidaan toteuttaa mahdollisimman taloudellisesti ja suunnitelmallisesti sekä mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina ympäristönäkökohdat huomioon ottaen”. (Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013b.)

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä 8.4.2009 kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa esitetään tavoitteita julkisen varojen käytölle sekä toimenpiteitä, joilla ryhdytään mm. kasvihuonekaasupäästöjen ja jätemäärän pienentämiseksi. Kestävien hankintojen tavoitteena ovat materiaalisien kuluttamisen vähentäminen sekä haitalliset ympäristövaikutukset tuotteen tai palvelun koko elinkaaren aikana. Valtioneuvosto suosittelee, että vuonna 2010 vähintään 25 %:ssa ja vuonna 2015 vähintään 50 %:ssa kuntien ja valtion paikallishallinnon hankinnoissa ympäristönäkökulma otetaan huomioon.

Valtioneuvosto edellyttää lisäksi, että kuljetuksia vähennetään 10 prosenttia vuoteen 2015 mennessä mm. logistiikkaratkaisulla. Energiaa käyttävien laitteiden hankinnassa käytetään kokonaistaloudellisuuden vertailuperusteina energia- ja ympäristömerkkien vaatimustasoa vastaavia kriteereitä.

Kunnille nämä periaatepäätöksen tavoitteet ja toimet ovat ohjeellisia suosituksia, mutta ministeriöiden, valtion virastojen ja laitoksien, yliopistojen ja korkeakoulujen tulee ottaa periaatepäätöksen tavoitteet, suositukset ja perusvalinnat huomioon laajasti omassa toiminnassaan. (Valtioneuvosto 2013.)

3.5 Julkisten hankintojen arvo

Työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitää maksutonta, sähköistä ilmoituskanavaa HILMA:aa, jossa valtio, kunnat ja kuntayhtymät, valtion liikelaitokset sekä muut hankintayksiköt ilmoittavat julkisista hankinnoistaan. HILMA:ssa ilmoitettiin vuonna 2013 lähes 19000 hankintail-

moitusta. Julkaistujen tilastojen mukaan näiden julkisten hankintojen arvo oli n. 24,6 miljardia euroa. (HILMA 2013.)

Julkisen sektorin tekemät hankintamäärät tekevät siitä tärkeän vaikuttajan useilla markkinoilla. Julkisten hankintojen osuus on erityisen merkittävä tietyillä toimialueilla yritysten liikevaihdosta. Julkisen sektorin käyttämällä ostovoimalla on myös vaikutusta alan uudistumiseen ja kehittymiseen. Julkinen sektori hyötyy paremmista ja tuottavimmista palveluista ja yritykset puolestaan innovoivat parempia tuotteita ja palveluita. Yrityksille julkisen sektorin hankinnat tuovat myös välillisiä vaikutuksia, kuten esimerkiksi referensseinä. Vaativat julkiset hankintamarkkinat voi antaa kasvumahdollisuuksia yritykselle, mikä puolestaan auttaa laajentamaan yrityksen toimintaa koti- ja ulkomaiden markkinoille. Hankintamarkkinat merkitsevät yritykselle uusia liiketoiminnan mahdollisuuksia. (Lith 2012, 3.)

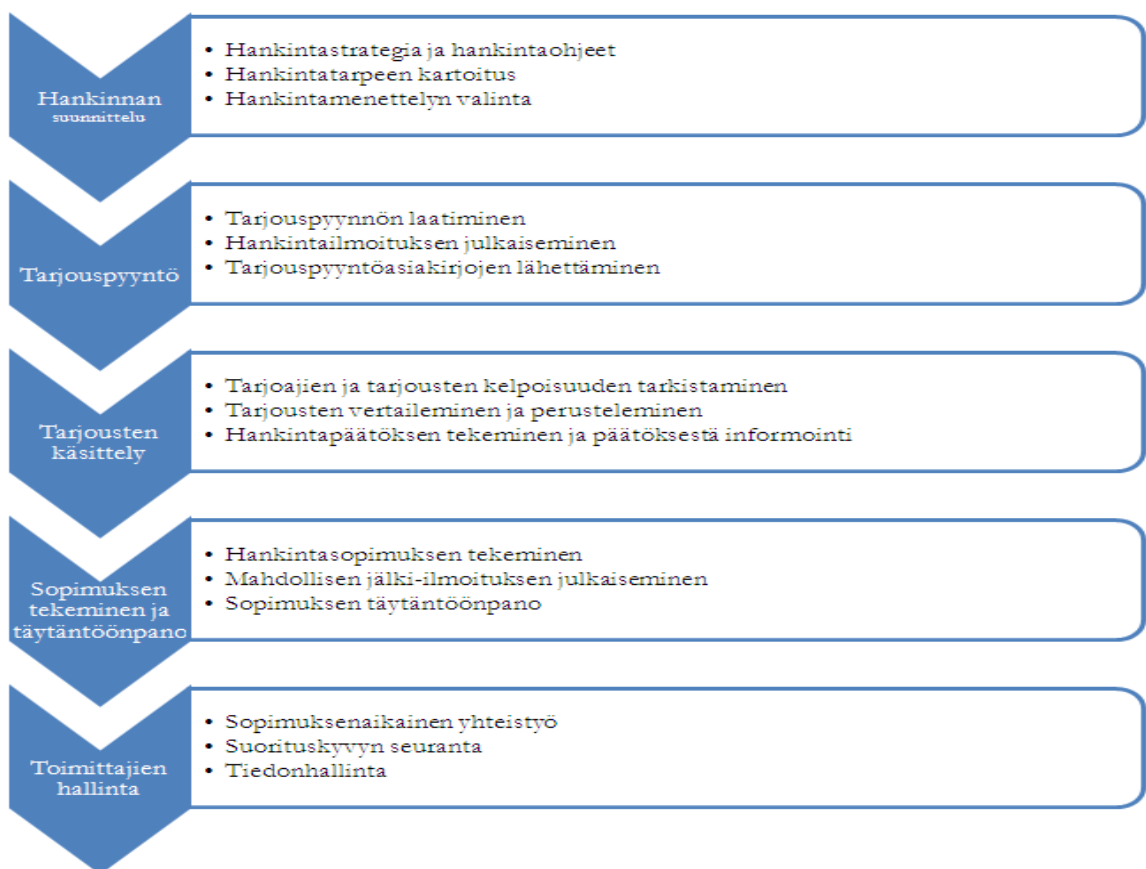
4 HANKINTAPROSESSI

Hankintaprosessilla tarkoitetaan julkisen toimijan hankintojen kilpailuttamisen eri vaiheita ja siinä noudatettavia menettelytapoja ja käytänteitä. Näihin vaikuttavat organisaation omat ohjeistukset kuin myös EU:n ja kansallinen julkisia hankintoja säätelevät direktiivit. (Hankinnat 2013c.)

Prosessi alkaa hankinnan huolellisesta suunnittelusta ja etenee tarjouspyynnön ja tarjousten kautta hankintasopimukseen ja sopimuksen täytäntöönpanoon sekä viime kädessä toimittajien järjestelmälliseen seurantaan. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus 2013e.)

Keskityn tässä kappaleessa tarkemmin alla olevan hankintaprosessikaavion (Kuvio 1) toiseen vaiheeseen eli tarjouspyyntöosiin, koska se on tärkein asiakirja hankintaprosessissa sekä myös oman kehittämistyöni kannalta katsottuna.

Alla olevassa kuviossa on hankintaprosessi esitelty kokonaisuudessaan.

Kuvio 1. Hankintaprosessi (mukailtu Elintarvikkeiden hankintaohjeistus 2013).

4.1 Hankinnan suunnittelu

Hankintasuunnitelmassa kohtaavat julkisten varojen käytön suunnitelmallisuus, organisaation strategiset tavoitteet sekä hankintatarpeiden määrittely. Suunnitelman tarkoituksena on muun muassa budjetoida riittävät varat hankinnalle sekä sen toteuttamiseen tarvittavat resurssit. Hankintayksiköllä voi olla standardoitu prosessi, jolla hankinnat käynnistetään. (Kuusniemi – Laine & Takala 2008, 55.)

Hankintaorganisaatiolla tulee olla riittävästi tietämystä muun muassa toimialastaan, hankintaan liittyvästä juridiikasta ja ostostrategioista. Hankintaprosessin läpiviemisessä on hankintoja tekevälle taholle suureksi avuksi organisaation laatima hankintastrategia, jossa on määriteltynä asioita, joita noudattamalla muun muassa tehostaan taloutta ja parannetaan hankintojen laatua. Etenkin pienten organisaatioiden tulisi kiinnittää huomiota osaamisen riittävyteen. Jos osaamista ei löydy organisaation sisältä, tulisi tarvittavaa osaamista hankkia talon ulkopuolelta esimerkiksi hankintayhteistyön muodossa. Hankinnan suunnittelussa tulee lähteä liikkeelle loppukäyttäjän tarpeista. Hankittavista tuotteista pitää osata muodostaa selkeä näkemys sekä kartoittaa markkinatilanne. Markkinoiden kartoittaminen on tehtävä puolueetomasti sekä noudattamalla syrjimättömyyden ja tasapuolisuuden periaatteita. (Elintarvikkeiden hankintaohjeistus 2013f.) Markkinatarjonnan tutkimiseen käy hyvin mm. suullinen tai kirjallinen keskustelu toimittajien kanssa. Tietoa voi myös kerätä koulutustapahtumista, messuilta tai muista vastaavista tilaisuuksista.

Hankintayksikkö voi suorittaa hankinnan usealla toteutustavalla. Hankintayksiköllä on oikeus päättää, tuotetaanko tavarat, palvelut tai rakennusurakat omana sisäisenä tuotantona, ostetaanko in-house-yksiköltä vai ostetaanko yhteishankintayksikön kilpailuttamalla sopimuksella. Hankinnat voi suorittaa myös osallistumalla hankintarenkaan kilpailutukseen. Hankinnat voidaan tehdä myös kilpailuttamalla itse puitesopimuksia ja tekemällä sen pohjalta tilauksia, ostamalla kilpailuttamalla kertahankintana tai tekemällä hankinta kilpailuttamalla itse pitkäkestoinen sopimus. Hankinta voidaan toteuttaa kilpailuttamalla konsessiomallilla, jossa käyttäjät maksavat kohteen käytön tai palvelusta aiheutuvat kustannukset osin tai suoraan toimittajalle. (Kuusniemi – Laine ym. 2008, 56 – 57.)

4.2 Hankintamenettelyt

Hankintamenettelyn valintaa tehtäessä hankinnan kohde, luonne, laatu, valintaperusteet, käytettävissä oleva aika ja sisältö määrittelevät sen, millaista kilpailuttamismenettelyä hankintayksikön on tarkoituksenmukaisinta käyttää. Menettelyihin vaikuttavat myös markkinoilla toimivat tarjoajat sekä hankintayksikön ammattitaidot ja asiantuntemus sekä hankinnan ennakoitu arvo ja hankintalaissa säädetyt kynnsarvot. (Valtion hankintakäsikirja 2010, 46.)

Vaikkakin hankintalaki ei koske kansallisen kynnsarvon alittavia hankintoja, näitä pienhankintoja koskevat myös peruseriaatteet tasapuolisesta kohtelusta ja kilpailusta. Käytännössä pienhankinnat on myös kilpailutettava noudattamalla hankintayksiköiden omia hankintaohjeistuksia. (Hankinnat 2013d.)

Pienhankinnat suoritetaan pääsääntöisesti avointa tai rajoitettua menettelyä käyttäen. Hankinnat, jotka alittavat kansalliset kynnsarvot, voidaan suorittaa myös neuvottelumenettelyin. Hankinta ilman kilpailuttamista eli suora hankinta on mahdollista pienhankinnoissa, jos kilpailuttaminen on epätarkoituksenmukaista (kustannukset) tai hankinnan arvo on vähäinen. Tämän vähäisen hankinnan suuruutta ei ole laissa määritelty, mutta tavaroiden osalta hankintaa voidaan pitää vähäisenä, jos se on esimerkiksi alle 3 000 euron suuruinen. (Oksanen 2010, 33 – 34.)

Kansallisen kynnsarvon ylittävissä eli kansallisissa hankinnoissa hankinnat suoritetaan tarjouskilpailuna avointa tai rajoitettua menettelyä käyttäen. Hankintalaissa ilmenevin erityisin perustein hankinnassa voidaan käyttää neuvottelumenettelyä, kilpailullista neuvottelumenettelyä, puitejärjestelyä ja suorahankintaa ilman tarjouskilpailua (Oksanen 2010, 35.)

Suorahankintaa voidaan käyttää kansallisissa hankinnoissa vain hankintalaista ilmenevin erityisin perustein, joita on tulkittava suppeasti. Suora hankinta voi olla mahdollista esimerkiksi silloin, kun vain tietty toimittaja pystyy vastaamaan hankinnan toteuttamisesta tai kun hankintaa ei ehditä kilpailuttaa ennakoimattoman syyn vuoksi. Ilman kilpailuttamista on laissa mainituin edellytyksin mahdollista hankkia myös hankintaa täydentävä lisähankinta (Oksanen 2010, 39.)

Hankintamenettelyt **EU-kynnsarvon ylittävissä eli EU-hankinnoissa** sovelletaan laissa määrättyjä yksityiskohtaisia menettelytapoja ja toiminta-aikoja. Hankintailmoitus julkaistaan HILMA:ssa, jossa ilmoitetaan muun muassa siitä, millaista hankintamenettelyä aiotaan käyttää. (Oksanen 2010, 40.)

Avoimessa menettelyssä hankinnasta on ilmoitettava HILMA:ssa. Jokainen tarjoaja niin halutessaan voi tehdä tarjouksen. Avointa menettelyä käytetään silloin, kun tarkoituksena on hankkia selkeästi määriteltäviä palveluja tai tuotteita ja että hankinta voidaan ratkaista hinnan perusteella tai tarjoajien määrä on suuri. Tarjoajien soveltuvuuden arviointi tapahtuu vasta tarjousten jättämisen jälkeen. (Oksanen 2010, 41.)

Rajoitetussa menettelyssä hankintayksikkö julkaisee HILMA:ssa hankintailmoituksen. Tarjoajien tulee jättää osallistumishakemus. Hankintayksikkö valitsee ilmoittautujien joukosta ne tarjoajat, jotka täyttävät hankintayksikön hankintalain mukaisesti asettamat vaatimukset. Hankintayksikkö voi ennalta rajata ehdokkaiden lukumäärän, joille tarjouspyyntö lähetetään. Tämä lukumäärä tai sen vaihteluväli on ilmoitettava jo hankintailmoituksessa. Todellisen kilpailun varmistamiseksi tarjoajia on kutsuttava vähintään viisi. (Oksanen 2010, 41 – 42.)

Neuvottelumenettelyä käytettäessä hankintayksikkö julkaisee hankinnasta hankintailmoituksen, johon kaikki halukkaat tarjoajat voivat tehdä osallistumishakemuksen. Hankintayksikkö valitsee ne tarjoajat, joiden kanssa se neuvottelee hankintasopimuksen ehdoista. Hankintalaissa on säädetty perusteet neuvottelumenettelyn käytölle. Neuvottelumenettelyyn hankintayksikkö voi siirtyä kansallisissa ja EU-hankinnoissa, jos saadut tarjoukset eivät vastaa sisällöltään pyydettyä tarjousta tai niitä ei voi hyväksyä hankintalaissa määrätyin perustein. (Karinkanta ym. 2012, 75.)

Hankintakilpailu voidaan toteuttaa **kilpailullisena neuvottelumenettelyinä**, jota käytetään monimutkaisissa hankinnoissa. Hankintayksikkö julkaisee hankintailmoituksen, johon kaikki tarjoajat voivat pyytää saada osallistua. Hankintayksikkö ei aina pysty määrittelemään niin tarkoin hankittavaa tavaraa tai palvelua ja niiden yksityiskohtia niin, että tarjoajat pystyisivät antamaan hankintayksikölle yksityiskohtaisen tarjouksen. Perustana kilpailuttamiselle on hankintayksikön määrittelemät hankintaa koskevat tarpeet ja vaatimukset yleisellä tasolla. Lisäksi yksikkö laatii yksityiskohtaisemman hankekuvauksen hankinnan tavoitteista ja sisällöstä.

Neuvottelut voidaan toteuttaa vaiheittain valittujen tarjoajien kanssa. Se voi toteutua niin, että kilpailuttaminen aloitetaan valittujen tarjoajien kanssa tai valitut tarjoajat jättävät alustavat tarjoukset. Vaihteellisuudella kevennetään tätä menettelyä siten, että hankintayksikkö valitsee jatkoneuvotteluihin sellaiset ehdokkaat, joiden tarjoamat ratkaisut vastaavat parhaiten hankintayksikön tarpeita. Kun hankintayksikkö on valinnut parhaimmat ratkaisuvaihtoehdot, joilla hankinta voidaan toteuttaa, neuvottelut päätetään ja siitä ilmoitetaan osallistujille. Hankintayksikkö pyytää perusratkaisun pohjalta lopulliset tarjoukset kaikilta menettelyn tässä

vaiheessa olevilta tarjoajilta. Tarjoukset on oltava tarjouspyynnössä olevan hankekuvauksen edellyttämien vaatimusten mukaisia. (Oksanen 2010, 43.)

Puitejärjestely hankintamenettelytapana vastaa pääsääntöisesti puitesopimusten kilpailuttamista. Hankintalaissa olevia sääntöjä puitejärjestelystä sovelletaan myös EU- ja kansallisissa hankinnoissa tehtäviin puitejärjestelyihin. Tämän hankintamenetelmän käyttäminen on perusteltava hankintapäätöksessä. Sopimuskauden aikana voidaan tuotteiden tai palvelujen hintoja tai laatua tarkistaa kilpailuttamalla yrityksiä, jotka ovat mukana puitejärjestelyssä. Tämä hankintamenettely saa kestää enintään neljä vuotta, ellei järjestelyn pidemmälle ajalle ole erityistä syytä. (Oksanen 2010, 43 – 44.)

Hankinnat ilman kilpailuttamista eli suoraa hankintaa voi käyttää EU- että kansallisessa hankinnassa vain hankintalaissa olevin erityisin perustein. Syy suorahankinnan käyttämiseen on todettava ennakolta ja se on perusteltava. Sitä voi käyttää esimerkiksi silloin, kun hankintaa ei ehditä kiireen vuoksi kilpailuttamaan tai kun joku tietty toimittaja pystyy tarjoamaan tuotteita tai palveluita. Myös lisähankinta, joka täydentää aikaisempaa hankintaa on mahdollista tietyin edellytyksin ilman kilpailutusta. Hankintayksikkö julkaisematta hankintailmoitusta valitsee yhden tai useamman tarjoajan ja neuvottelee heidän kanssaan sopimuksen ehdoista. Hankintayksikön ei tarvitse järjestää tarjouskilpailua ja tilauksen voi suorittaa ilman tarjouspyyntöä. Suora hankinta on erotettava tilauksista, joita hankintayksikkö tekee kilpailutettujen puitesopimusten ja -järjestelyjen perusteella. Tilaukset ovat jo kilpailutettujen sopimusten ja hankintojen täytäntöön panemista eivätkä itsenäisiä muutoksenhakukelpoisia hallintopäätöksiä. (Oksanen 2010, 44 – 45.)

Muita hankintamenettelyjä ovat dynaaminen hankintajärjestelmä, sähköinen huutokauppa, suunnittelukilpailu ja optioehto. (Hankinnat 2013e.)

4.3 Tarjouspyyntö

Jo aiemmin olen tuonut työssäni esille, että tarjouspyyntö on keskeisin asiakirja hankintaa koskevassa kilpailutuksessa. Luettuani markkinaoikeuden julkaisemia päätöksiä julkisten hankintojen kilpailutuksista, tein sellaisen huomion, että hankintayksiköillä on ollut ongelmia tarjouspyyntöasiakirjoissa olleissa epätarkkuuksissa. Nämä ilmenivät esimerkiksi laadittujen vertailuperusteiden epäselvyytenä, pyydetyn tuotteen teknisten eritelmien epätarkkana kuvauksena tai laatimisena niin, että ne suosivat tiettyä toimijaa. Myös pisteytyksen perusteluissa

sekä tarjouspyynnön ja sen liitteenä olevalla tarjouslomakkeella on ilmennyt ristiriitaisia tietoja. Epätarkkuuksista johtuvat virheet tarjouspyyntöasiakirjassa ovat johtaneet siihen, että tarjoaja, joka on hävinnyt tarjouskilpailun, on mielestään havainnut epäkohtia tarjouspyynnössä ja vienyt asian markkinaoikeuden ratkaistavaksi.

Markkinaoikeuden käsiteltävänä vuonna 2013 oli 532 julkisiin hankintoihin liittyvää tapausta. Vuoden aikana oli saatu ratkaistua 495 tapausta. Suurin asiaryhmä olivat edelleen julkisiin hankintoihin liittyvät valitukset, ja niiden määrä kasvoi vuoteen 2012 verrattuna 18 prosenttia. Keskimääräinen valitusten käsittelyaika oli kaikissa asioissa 6,4 kuukautta. (Markkinaoikeus 2014.)

Tarjouspyynnön epätarkkuuksiin syynä voi olla esimerkiksi sellaiset seikat, että hankintayksiköillä ei ole ollut tarpeeksi hankinta-asiantuntemusta, tarjouspyynnön laatimisessa on tullut kiire, jolloin sinne on tullut virheitä, tai markkinoilla oleviin tuotteisiin ei ole tutustuttu tarpeeksi. Hankintayksiköt voisivat näitä ongelmia välttääkseen ennen tarjouskilpailua käydä hankinnan kohteeseen liittyviä keskusteluja toimittajien kanssa, jolloin samalla tulisi kartoitettua yleinen markkinatilanne, tarjoajien viimeisimmät uutuudet sekä heidän tarjoamat vaihtoehdot toteutusmenetelmät hankinnalle.

Hankintayksikkö voi käyttää hankinnan suunnittelussa apuna tietopyyntömenettelyä, jossa tilaaja kuvaa hankinnan tavoitteet ja pyytää toimittajilta ratkaisumalleja hankinnan toteuttamiseen. Näiden mallien edellyttämästä työmäärästä ja kustannuksista voidaan myös pyytää arvio. (Eskola ym. 2011, 140.)

Yksi tapa tarjouspyynnön selkiyttämiseksi voi olla antamalla tarjouspyyntöluonnos toimittajille kommentoitavaksi ennen tarjouspyynnön lähettämistä. Kommentointi tulisi toteuttaa kirjallisesti ja se voidaan käydä Internetissä hankintayksikön omien kotisivujen tai HILMA:ssa julkaistun ilmoituksen kautta. Kommenttien huomioimisessa ja arvioimisessa tulee hankintayksikön olla tarkkana, jotta toimittajien oma etu ei pääse vaikuttamaan varsinaiseen tarjouspyyntöön. (Mäkelä 2011, 4 – 5.)

Tarjouspyyntö tulee tehdä pääsääntöisesti kirjallisesti ja se vaaditaan kynnysarvot ylittävissä hankinnoissa sekä EU-hankinnoissa. Tällä menettelyllä annetaan kaikille tarjoajille samanlaiset tiedot hankinnasta. Suullista tarjouspyyntöä on mahdollista käyttää poikkeuksellisesti perustelluissa tapauksissa kansallisissa kiireellisessä hankinnassa, neuvottelumenettelyssä ja suorahankinnassa. Hankintayksiköllä on velvollisuus pitää pöytäkirjaa tarjoajien kanssa käydyistä neuvotteluista. (Eskola ym. 2011, 247 – 249.)

Tarjouspyynnön tulee olla selkeä ja laadittuna siten, että tarjoajat voivat määriteltyjen kriteerien perusteella tehdä yhteismitallisia tarjouksia ja että tarjoukset saadaan keskenään vertailukelpoisiksi. Mikäli tarjoukset ovat tarjouspyynnön epäselvyyden vuoksi erilaisia keskenään, vertailua ei pystytä tekemään. Hankintaprosessin aikataulu viivästyy, kun tarjouksia joudutaan täsmentämään ja pahimmassa tapauksessa prosessi joudutaan keskeyttämään. Tarjouspyyntö täydentää hankintailmoitusta. Huomiota tulee kiinnittää siihen, että hankintailmoituksen ja tarjouspyynnön välille ei muodostu ristiriitaa. Ristiriitatilanteessa hankintailmoitus saa etusijan. Hankintailmoituksessa tarkasti määriteltyt asiat tulee toistaa myös tarjouspyynnössä, etteivät hankintailmoituksessa määritellyt ehdot jää tarjoajilta tarjouksia laadittaessa huomioidatta. (Kuusniemi – Laine ym. 2008, 163 – 166.)

Tarjouspyyntö tulee lähettää samanaikaisesti ja samansisältöisesti kaikille tarjoajille. Avointa hankintamenettelyä käyttäen tarjouspyyntöasiakirjat luovutetaan tarjoajille sitä mukaa, kun tarjoajaehdokkaat pyytävät niitä hankintayksiköltä. (Oksanen 2010, 49.)

Tarjouspyynnön rakennetta ei ole hankintalaissa määriteltynä, vaan se voidaan määritellä hankintayksikön tarpeen mukaan. Tarjouspyynnössä on ilmoitettava vähintään tarjoajaa koskevat soveltuvuusvaatimukset, tarjouspyynnön kohde ja sitä koskevat vähimmäisvaatimukset, tarjousten valinta- ja vertailuperusteet sekä tärkeimmät sopimusehdot. Tarjouspyyntö voidaan muotoilla niin, että se sisältää tarjouslomakkeita, jotta tarjouksen tekeminen helpottuu. (Kuusniemi – Laine ym. 2008, 163 – 166.)

Hankintayksiköllä on oikeus määritellä hankinnan kohde ja laajuus sekä laatuvaatimukset omien tarpeidensa mukaan. Huomiota tulee kiinnittää erityisesti laatuun liittyvien vaatimusten määrittelyyn ja ilmoittamiseen. Hankinnan kohteen määritelmien on oltava selkeitä ja yksityiskohtaisia, jotta tarjoajat ymmärtävät siitä hankinnan luonteen ja sisällön. Tarjouspyynnössä tulee erotella selkeästi ne tekijät, mitkä ovat hankinnan kohteen hankintayksikön asettamia vähimmäisvaatimuksia ja mitkä tekijät huomioidaan tarjousten vertailussa. Kohteen vaatimusten määrittelyssä on otettava huomioon tasapuolisen ja syrjimättömän kohtelun periaate. Hankinnan kohde voi olla määritelty virheellisesti tai puutteellisesti. Tämä voi johtua esimerkiksi vanhentuneista tiedoista. Mikäli nämä puutteet tai virheet ovat olennaisia, kannattaa hankintayksikön laatia uusi tarjouspyyntö tai keskeyttää hankintamenettely. Vähäisemmät puutteet voidaan korjata tekemällä muutoksia tai täsmennyksiä tarjouspyyntöön. (Eskola ym. 2011, 254 – 255.)

Hankintalain 44§:n mukaan hankinnan kohdetta kuvaavat tekniset eritelmät tulee kuvata hankintailmoituksessa tai tarjouspyynnössä. Tekniset eritelmät ovat laadittava niin, että ne

mahdollistaa tarjoajille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua tarjouskilpailuun, eivätkä ne saa perusteettomasti rajoittaa kilpailua julkisissa hankinnoissa.

”Teknisissä eritelmissä ei saa mainita tiettyä valmistajaa tai tiettyä alkuperää olevia tavaroita. Teknisessä eritelmässä ei myöskään saa viitata tavaramerkkiin, patenttiin, tuotetyyppiin, alkuperään, erityiseen menetelmään tai tuotantoon siten, että viittaus suosii tai syrjii tiettyjä tarjoajia tai tavaroita. Tällainen viittaus on poikkeuksellisesti sallittu vain, jos hankintasopimuksen kohdetta ei ole mahdollista riittävän täsmällisesti ja selvästi kuvata muutoin. Viittaukseen on liitettävä ilmaisu "tai vastaava" ” (Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013c.)

Tarjouspyyntöön voidaan määritellä hankittavan kohteen toivottavat ominaisuudet esimerkiksi koneen ulkomitat, tilavuus ja muita ominaisuuksia. Vaatimuksille on oltava objektiiviset perusteet ja niiden on liityttävä hankinnan kohteen käyttötarkoitukseen, sijoituspaikkaan tai käyttäjäkohderyhmään. Hankinnan kohdetta määriteltäessä huomioon voidaan ottaa myös ympäristönäkökohdat. Kohteelle voidaan asettaa esimerkiksi laitteen kierrätettävyyttä, huoltoon liittyviä tai energiatehokkuutta koskevia vaatimuksia. Nämä vaatimukset on oltava perusteltavissa ja vaaditut ominaisuudet on yksilöitävä riittävän täsmällisesti ja niitä on pystyttävä mittaamaan. (Karinkanta, Kontio, Krakau, Lahtinen, & With 2012, 99.)

Julkisten hankintojen ympäristönäkökohtien huomioonottamisesta on muun muassa Euroopan komissio laatinut tulkitsevan tiedoksiannon sovellettavasta yhteisön lainsäädännöstä ja mahdollisuuksista ottaa ympäristönäkökohdat huomioon julkisissa hankinnoissa. Komissio on myös laatinut käsikirjan Buying Green vihreästä ostamisesta. (Eskola ym. 2011, 265.)

Hankintayksiköt voivat hyödyntää ympäristömerkeistä saatavaa tietoa apuna hankinnan teknisten eritelmien laatimisessa, kun määritellään kohteen ominaisuuksia. Ympäristömerkki voidaan myös hyväksyä osoittamaan hankinnan kohteen teknisten, esimerkiksi laatu- ja materiaalivaatimusten noudattamista. Hankintayksikkö voi myös käyttää eurooppalaisessa, monikansallisessa tai muussa ympäristömerkissä olevia yksityiskohtaisia perusteita tai niiden osia vaatimusten esittämiseen. Ympäristömerkkejä voidaan käyttää teknisissä eritelmissä tietyn edellytyksin. Niiden on sovellettava hankinnan kohteen ominaisuuksien määrittämiseen. (Eskola ym. 2011, 264.)

Tarjoajilta ei saa kuitenkaan vaatia, että heillä pitäisi olla jonkun ympäristömerkin käyttöoikeus tai sen pitäisi noudattaa tietyn ympäristömerkin standardeja. Hankintayksikön on myös hyväksyttävä tarjoajan esittämä muu hyväksyttävä osoitus, esimerkiksi valmistajan tekniset

asiakirjat tai jonkin tunnustetun laitoksen laatima testausselostus. (Buying Green 2011, 30 – 31.)

Tunnetuimpia useamman kriteerin ympäristömerkkejä ovat pohjoismainen ympäristömerkki eli Joutsenmerkki (Kuva 1)

ja Euroopan ympäristömerkki (Kuva 2)

Pohjoismainen ympäristömerkki ja Euroopan ympäristömerkki huomioi ja kertoo tuotteiden ja palvelujen koko niiden elinkaaren aikaisista ympäristövaikutuksista. Nämä merkit kuuluvat maailman kymmenen tunnetuimman ympäristömerkin ja –sertifikaatin joukkoon. Ympäristömerkinnät ohjaavat tuotteiden valmistusta ja myös kulutusta ympäristöä säästävään suuntaan. Merkinnän tavoitteena on myös lisätä puolueetonta tietoa tuotteiden ympäristövaikutuksista. Yritys, jolla on käytössään ympäristömerkkejä, voi niiden avulla tiedottaa kuluttajille tuotteensa kilpailukyvyistä ympäristöasioissa. Hankintatoimi voi hyödyntää tällaisen yrityksen ympäristömerkittyjä tuotteita tehdessään hankintoja. (Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu 2014.)

Kaikkia hankinnan kohteita ei voida määrittellä yleisillä standardeilla. Tällöin kuvaustapa voi olla toiminnallisiin ominaisuuksiin pohjautuva ja lopputulosta kuvaava. Hankintayksikön on kuitenkin hyväksyttävä standardeilla määriteltä tarjous, vaikka tarjouspyynnössä olisikin pyydetty suoriteperustaista kuvausta ja päinvastoin. (Kuusniemi – Laine ym. 171 – 172.)

4.4 Hankinnoista ilmoittaminen

Ilmoittamalla hankinnasta avoimesti ja riittävän laajasti varmistetaan julkisten hankintojen avoimuuden periaatteen toteutuminen tarjouskilpailussa. Tämä menettely mahdollistaa myös nopean ja tasapuolisen tiedottamisen meneillään olevista tarjouskilpailuista. (Eskola ym. 2011, 238.)

Julkisten hankintojen ilmoittamisesta säädetään hankintalain 35. §:ssä sekä valtioneuvoston antamalla asetuksella julkisista hankinnoista. Mikäli hankintayksikkö on laiminlyönyt ilmoitusvelvoitteen, se voi pahimmillaan johtaa hankintapäätöksen kumoamiseen markkinaoikeudessa. (Hankinnat 2013f.)

4.5 Ennakoilmoitus

Hankintayksikkö voi julkaista EU-kynnysarvot ylittävissä suuremmissa hankinnoissa ennakoilmoituksen, jonka perusteella tarjoajat voivat suunnitella tuotantoaan ja töitään sekä varautua ajoissa tarjouskilpailuun. Ennakoilmoitus on siis vapaaehtoinen. Riittävän yksityiskohtaisesti laaditulla ennakoilmoituksella on mahdollisuus lyhentää varsinaisen tarjousmenettelyn tarjousaikaa. Hankintayksikön tulisi tehdä ennakoilmoitus kuukauden kuluessa budjettivuoden alkamisesta. (Eskola ym. 2011, 239.)

4.6 Hankintailmoitus

Hankintailmoituksen julkaiseminen käynnistää hankintamenettelyn ja tiedottaa tarjoajille meneillään olevasta tarjouskilpailusta. Hankintailmoitus tulee laatia huolellisesti, koska se on sovellusjärjestyksessä ensisijainen, mikäli hankintailmoituksen ja tarjouspyynnön välillä on ristiriitaa. Tarjouspyynnöllä ei siis voi muuttaa hankintailmoitusta. (Eskola ym. 2011, 240 – 244.)

Hankintailmoituksen muoto vaihtelee riippuen valitusta hankintamenettelystä, mutta siinä tulee aina ilmoittaa vähintään seuraavat tiedot:

- Hankinnan laji
- Hankintaviranomaisen virallinen nimi ja osoite

- Hankintaviranomaisen sopimukselle antama nimi
- Kuvaus / hankintasopimuksen tarkoitus
- CPV (yhteinen hankintasanasto)
- Valittu hankintamenettely
- Määräaika tarjousten tai osallistumishakemusten vastaanottamiselle.

(Eskola ym. 2011, 240).

Kansallisen kynnsarvon alittaviin hankintoihin ei sovelleta hankintalakia. Näistä ei myöskään tarvitse tehdä julkista hankintailmoitusta. Hankintayksikkö voi kuitenkin tehdä sen halutessaan HILMA-kanavalla tai muilla yleisillä tiedonvälitystavoilla. (Oksanen 2010, 46.)

Kansalliset kynnsarvot ylittävistä hankinnoista (lukuun ottamatta suora hankintaa) tulee ilmoittaa HILMA-kanavalla. Hankinnoista voidaan lisäksi ilmoittaa myös muita yleisiä tiedonvälitystapoja käyttäen. Vapaamuotoiset ilmoitukset voidaan julkaista vasta HILMA-kanavalle tehdyn julkaisun jälkeen. (Oksanen 2010, 46.)

EU-kynnsarvot ylittävistä hankinnoista tulee hankintailmoitus julkaista EU-alueella. Ilmoitukset tehdään HILMA-kanavan kautta, josta ne toimitetaan edelleen julkaistavaksi Euroopan unionin virallisen lehden täydennysosassa (S-sarja) sekä sähköisessä TED-tietokannassa. (Oksanen 2010, 46.) TED (Tenders Electronic Daily) on verkkoversio Euroopan unionin virallisen lehden täydennysosasta, jossa julkaistaan julkiset hankintailmoitukset, jotka ovat tulleet Euroopan unionista, Euroopan talousalueelta ja muualta. (TED 2013.)

4.7 Jälki-ilmoitus

Hankintayksikön on lähetettävä jälki-ilmoitus HILMA-kanavaa käyttäen julkaistavaksi EU:n viralliseen lehteen ja TED – tietokantaan 48 päivän kuluessa siitä, kun se on tehnyt hankintasopimuksen. Ilmoituksessa tulee tiedottaa siitä, kuka tarjouskilpailun voitti. Julkaistava ilmoitus ei saa sisältää tietoja, jotka olisivat yleisen edun vastaisia tai saattaisivat vaarantaa luottamuksellisten liiketietojen säilymistä, perusteltuja kaupallisia etuja tai tervettä kilpailua. Jälki-

ilmoitus tulee tehdä myös siinä tapauksessa, kun hankinta jätetään tekemättä. Tällöin ilmoituksessa kerrotaan, miksi hankinta on keskeytetty. (Eskola ym. 2011, 240 – 241.)

4.8 Korjausilmoitus

Hankintayksikölle voi tulla vastaan tilanteita, joissa se huomaa, että joko hankintailmoitukseen tai tarjouspyyntöön on tullut virheitä, jotka vaativat korjausta. Korjausilmoitusmenettely soveltuu tilanteisiin, joissa tarjousaikaa on vielä jäljellä ja virheet ovat pieniä eikä niillä ole oleellista merkitystä tarjouskilpailun kannalta. Virheet voivat olla tarjousajan jatkamista koskeva virhe tai pieniä kirjoitusvirheitä koskien päivämääriä, teknisiä määritelmiä tai muita vastaavia virheitä, jotka eivät hankinnan kohteen kannalta ole kovinkaan merkittäviä ja joihin tarjoajat pystyvät kohtuudella reagoimaan. Korjausilmoitusmenettelyn avulla hankintayksikön ei tarvitse keskeyttää hankintaa, vaan se voi jatkaa prosessia. Mikäli virheet ovat niin merkittäviä, että korjaaminen muodostaa hankinnan kohteesta täysin erilaisen, tulee hankintayksikön harkita hankinnan keskeyttämistä. Hankintayksikön on aloitettava kilpailutus uudelleen huolellisemmin valmistetuilla tarjouspyyntöasiakirjoilla. (Hankinnat 2013g.)

4.9 Ilmoitusmenettelyn laiminlyönti

Säännöt, jotka koskevat julkisten hankintojen ilmoittamista ovat pakottavia. Ilmoitusmenettelyn laiminlyönti voi pahimmillaan johtaa hankintapäätöksen kumoamiseen markkinaoikeudessa. Tällöin hankintamenettely tulee aloittaa kokonaan alusta. Hankinnasta tulee järjestää uusi tarjouskilpailu ja julkaista asianmukainen hankintailmoitus. (Eskola ym. 2011, 242.)

4.10 Tarjouspyynnön lähettäminen

Tarjouspyyntöjen lähettämisestä säädetään hankintalain 42 §:ssä. Hankintayksikön toiminta määräytyy käytettävän hankintamenettelyn mukaan.

Avointa hankintamenettelyä käytettäessä hankintayksikkö voi lähettää tarjouspyynnön hankintailmoituksen julkaisemisen jälkeen tiedossa oleville toimittajille. Rajoitettua menettelyä, neuvottelumenettelyä tai kilpailullista neuvottelumenettelyä käytettäessä tarjouspyyntöä ei

lähetetä sellaiselle yritykselle, joka ei ole jättänyt osallistumishakemusta. (Eskola ym. 2011, 302.)

Kaikissa hankintamenettelytavoissa hankintayksikkö voi valita tavan, jolla se lähettää tarjouspyynnön, kuten esimerkiksi postitse, telefaksilla, sähköpostia käyttäen tai laittamalla tarjouspyyntöasiakirjat internetiin. Hankintayksikkö voi pyynnöstä toimittaa tarjouspyyntöasiakirjat paperiversiona, jotta sähköisten menettelytapojen tai tietojärjestelmien erilaisuus ei rajoita kilpailua. Sähköisistä menettelytavoista on säädetty valtioneuvoston asetuksissa. (Eskola ym. 2011, 302 – 303.)

Avoimessa menettelyssä EU-hankinnassa hankintayksikön on lähetettävä tarjouspyyntöasiakirjat sitä pyytävälle yritykselle kuuden päivän kuluessa pyynnöstä. Tämä edellyttää, että pyyntö on tehty riittävän ajoissa ennen tarjousajan päättymistä. Hankintayksikkö voi vaihtoehtoisesti laittaa tarjouspyyntöasiakirjat tarjoajien saataville hankintailmoituksen julkaisemispäivästä lähtien ilmoituksessa mainitussa Internet-osoitteessa. (Eskola ym. 2011, 303.)

Rajoitetussa menettelyssä, neuvottelumenettelyssä ja kilpailullisessa neuvottelumenettelyssä tarjouspyyntö lähetetään vain niille ehdokkaille, jotka hankintayksikkö on valinnut tarjousmenettelyyn. Vain ne tarjoajat pääsevät mukaan, jotka ovat jättäneet osallistumishakemuksensa. (Eskola ym. 302 – 304.)

5 KEHITTÄMISTEHTÄVÄNÄ YHDISTELMÄUUNIN HANKINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on perehtyä julkisen sektorin hankintoihin ja kilpailuttamisprosessiin sekä laatia hankintaprosessin apuvälineeksi tarkoitetut lomakkeet, jotka ovat hankintoja suorittavien tahojen työkaluja laitehankintoja kilpailutettaessa.

Kehittämistyön tavoitteena on laatia tarjouspyyntöasiakirjaan hankittavalle laitteelle laatuvertailulomake, jossa on määritelty laitteelle, tässä työssä käytettävälle yhdistelmäuunille, esimerkkihankintaan oleelliset hankintakriteerit sekä painoarvot niille. Laatumäärittely tehdään täysin erillään hintavertailusta. Hintavertailulomakkeeseen kerätään tarjotuista laitteista tarjoushinnat ja pisteytetään ne määriteltyjen painoarvojen mukaan.

Toisena tavoitteena on laatia hinta-laatuarviointilomake, jonka avulla voidaan tarkastella kokonaisvaltaisesti toimittajien tarjoamia laitteita ja tehdä tarvittavat päätelmät, jotka mahdollisesti johtavat hankintaan.

Tämä työ on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallisen opinnäytetyön lopullisena tuotoksena voi olla jokin konkreettinen tuote, kuten esimerkiksi ohjeistus, kirja, portfolio, messutai esittelyosasto tai tapahtuma. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen ja käytännönläheinen. Sen tulisi osoittaa riittävällä tasolla alan tietojen ja taitojen hallintaa tutkimuksellisella asenteella toteutettuna. Tietoa työhön voidaan kerätä kirjallisuuden, tutkimusten, lakien ym. lähteiden lisäksi konsultoimalla asiantuntijoita. (Vilka & Airaksinen 2003, 9 – 58.)

Kysely on yksi tapa kerätä aineistoa. Sitä voidaan kerätä standardoidusti kohdehenkilöiltä, jotka muodostavat otoksen tai näytteen tietyistä perusjoukosta. Kyselyn avulla aineisto voidaan nopeasti käsitellä tallennettavaan muotoon ja analysoida se. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 193 – 195.)

Tässä työssä hinta- ja laatuvertailulomakkeita kommentoi kolme asiantuntijaa. Kaksi heistä on laitevalmistajien edustajaa ja yksi hankinta-asiantuntija. Kohdehenkilöt on valittu harkitusti, koska heillä on erityisosaamista, joita halutaan hyödyntää kehittämistyössä. Olen saanut heiltä palautetta laatimistani lomakkeista konsultaationa sähköpostin välityksellä. Asiantuntijakommentteja olen käsitellyt työssä lähdeaineistojen muodossa.

5.1 Valinta- ja vertailuperusteet

Hankintayksikön on mainittava hankintailmoituksessa tai tarjouspyynnössä hankinnan valintaperuste, joka on kokonaistaloudellinen edullisuus tai tarjouksen hinta. Vertailuperusteet ovat niitä tekijöitä, joilla arvioidaan kokonaistaloudellisuutta. Vertailuperusteina voidaan käyttää esimerkiksi laatua, hintaa, teknisiä ansioita, ympäristöystävällisyyttä taikka elinkaarikustannuksia. (Oksanen 2010, 52.)

Huomioitavaa on, että tarjousvertailussa vertailuperusteina voidaan käyttää ainoastaan niitä perusteita, jotka ovat ilmoitettu tarjouspyynnössä. Vertailuperusteita ei saa laajentaa eikä supistaa. Ne eivät saa olla myöskään niin yksilöimättömiä, että ne antavat hankintayksikölle rajoittamattoman vallan valintapäätöstä tehtäessä. Vertailuperusteet on ilmoitettava niin selvästi ja tarkasti, että tarjoajat ymmärtävät, millä seikoilla tarjousvertailussa on merkitystä. (Karinkanta ym. 2012, 105 – 106.)

Tarjouspyyntöön voidaan sisällyttää laadittu vertailutaulukon pohja, jossa ilmenee eri vertailuperusteet (valintakriteerit) ja niiden suhteellinen painotus. Tämä työkalu selkeyttää tarjoajille tilaajan tarkoituksen ja helpottaa tilaajan tulevaa hankinnan arviointia. (Oksanen 2010, 52.)

Valintakriteerien laatimisessa on oltava huolellinen, koska unohdetut kriteerit aiheuttavat hankinnassa hinnankorotuspaineita ja ylimitoitettut kriteerit nostavat taas hankittavan laitteen hintaa tarpeettomasti. Liian korkealle asetetut kriteerit voivat myös karsia tarjoajien määrää tai liian alhaiseksi asetetut laatuvaatimukset pakottavat hankkimaan heikompileatuksia tuotteita, vaikkakin tarjolla olisi hinta-laatusuhteeltaan kilpailukykyistä tarjontaa.

5.2 Hinta vertailuperusteena

Julkisissa hankinnoissa hankintayksikön tarjouskilpailumenettelyn tavoitteena on löytää joko hinnaltaan halvin tai kokonaistaloudellisesti edullisin tarjous. Vaikka kokonaistaloudellisen edullisuuden merkitys on koko ajan lisääntynyt, hinta on edelleen keskeisin tekijä tarjouskilpailussa. Hinta voi olla ainoa valintaperuste helposti yksilöitävissä tavanomaisissa tuotteissa, joiden vähimmäislaatu taso riittää ja se voidaan määritellä tarkasti.

Valintakriteerinä hankintayksikkö voi pitää joko kiinteää kokonaishintaa, eriteltyä yksikköhintaa tai hinta voi määräytyä esimerkiksi aikaperusteella. Hinta voidaan pyytää yksilöitäväksi erillisellä lomakkeella tai sähköisesti taulukoituna. Mahdolliset hinnanmuutosperusteet ja ar-

vonlisävero on otettava huomioon. Niinpä hankintayksikön on tarjouspyynnössä mainittava, miten hinnat tulee ilmoittaa joko arvonlisäverollisina vai – verottomina. Jos hintaa käytetään vertailuperusteena, määritellään hankittavalle tuotteelle / palvelulle pakolliset vaatimukset, jotka tulee täyttyä. Hankintayksikön on tarjouspyynnössä ilmoitettava, millä perusteilla tarjoukset tullaan valitsemaan. Jos perusteita ei ilmoiteta, on hankintayksikön valittava tarjouksista hinnaltaan halvin, joka täyttää hankinnan toteuttamiseen ja tarjoajien ominaisuuksiin liittyvät vähimmäisvaatimukset. Tarjouksille ei siis anneta lisäpisteitä vähimmäisehtojen ylittämisestä, vaan tarjouksia arvioidaan tarjotun hinnan perusteella. (Pekkala ym. 2012, 434 – 459.)

5.3 Kokonaistaloudellinen edullisuus vertailuperusteena

Hankintayksikkö saa päättää hankinnan kohteen vertailuperusteet, joita se käyttää apuna kokonaistaloudellisuutta arvioitaessa. Jos tarjouspyynnön valintaperusteena on kokonaistaloudellinen edullisuus, tarjouspyynnössä on ilmoitettava, mitkä ovat käytettävät vertailuperusteet. Ne on ilmoitettava riittävän yksilöidysti sekä niiden painoarvot (suhteellinen painotus) tai niiden vaihteluväli. Yksittäisiä vertailuperusteita ei tarvitse pisteyttää, mutta jos pisteytykseen sisältyy tekijöitä, jotka vaikuttavat tarjousten vertailtavuuteen, edellytetään pisteytysperusteiden ilmoittaminen. Vertailuperusteiden on liityttävä hankinnan kohteeseen ja niiden tulee olla syrjimättömiä ja objektiivisia. Poikkeustilanteissa ja EU-kynnysarvon alittavissa hankinnoissa voidaan tietyin rajoituksin ilmoittaa vertailuperusteet pelkästään tärkeysjärjestyksessä. Ilmoittamistaan vertailu- tai valintaperusteista, näiden painotuksesta tai tärkeysjärjestyksestä hankintayksikkö ei voi poiketa. Jos kaksi tarjousta on saanut samat vertailupisteet, on valittava se tarjous, joka on saanut enemmän pisteitä tärkeysjärjestyksessä ensimmäisestä valintaperusteesta. Vertailuperusteiksi kannattaa valita enintään 3 – 5 hankintaan parhaiten soveltuvaa pääasiallista vertailuperustetta. Yksittäiset vertailuperusteet voidaan vielä halutessa pilkkoa alakriteereihin ja pisteyttää. (Pekkala ym. 2012, 434 – 437.)

Hankintalain 62 §:n mukaan vertailtaessa kokonaistaloudellisesti edullisimpia tarjouksia voidaan vertailuperusteina käyttää esimerkiksi laatua, hintaa, teknisiä ansioita, esteettisiä ja toiminnallisia ominaisuuksia, ympäristöystävällisyyttä, käyttökustannuksia, kustannustehokkuutta, myynnin jälkeistä palvelua ja teknistä tukea, huoltopalveluja, toimituspäivää tai toimitustai toteutusaikaa taikka elinkaarikustannuksia. Näiden lisäksi huomioon voidaan ottaa muut kustannus- ja hyötynäkökohdat, mahdolliset arvonmuutokset hankittavan kohteen elinkaarella, sisäiset ja ulkoiset suorat ja välilliset kustannukset sekä hankinnan vaikuttavuus. Määritellyillä kriteereillä tulee lähtökohtaisesti olla taloudellista merkitystä hankintayksikölle. Niiden

tulee liittyä hankinnan kohteeseen ja niiden on oltava objektiivisia ja syrjimättömiä. (Pekkala ym. 2012, 434 – 435.)

Kun vertailuperusteena käytetään kokonaistaloudellista edullisuutta, voidaan tuotteelle / palvelulle yksilöidä joitakin pakollisia vaatimuksia. Näitä ei tarvitse enää erikseen vertailla laatuvertailulomakkeella. Yhdistelmäuunin pakollisiksi ominaisuuksiksi voi vaatia esimerkiksi, että uunin kammio on valmistettu ruostumattomasta teräksestä, uunissa on oltava automaattiset kalkinpoisto- ja pesuohjelmat, suomenkielinen opastava käyttöpaneeli, ovesa kaksoislasi sekä automaattisesti tyhjentyvä tippavesikaukalo, kypsennystilan pikajäähdytys ym. hankinnalle tärkeitä ominaisuuksia. Jos nämä asetetut vaatimukset eivät täyty, tarjoajan tarjous voidaan hylätä. Pakollisten vaatimusten osalta kannattaa olla varovainen, ettei menetä hyvää tarjousta vähemmän merkittävän pakollisen vaatimuksen vuoksi. (Piri 2014.)

5.4 Painoarvojen käyttäminen ja niistä ilmoittaminen

EU-hankintojen tarjouspyynnöissä tulee ilmoittaa vertailuperusteiden lisäksi myös niiden painoarvot. Jos tarjouspyynnössä on ilmoitettu vain tärkeysjärjestys, mutta ei painoarvoja, niin niitä ei silloin saa käyttää myöskään tarjousvertailussa. Kansallisissa hankinnoissa riittää vertailuperusteiden tärkeysjärjestys eikä siitä voi poiketa, jos se on ilmoitettu tarjouspyynnössä. Mikäli tarjousten vertailuperusteissa hankintayksikkö käyttää painoarvoja, tulee sen myös kansallisen kynnsarvon ylittävässä hankinnassa tiedottaa tarjoajia painoarvojen suhteellisesta merkityksestä hankintamenettelyn avoimuuden sekä tarjoajien tasapuolisen ja syrjimättömän kohtelun turvaamiseksi. (Karinkanta ym. 2012, 109 – 110.)

Hinnalle määritelty painoarvo riippuu hankinnan kohteesta ja luonteesta. Painoarvon suuruudella pyritään osoittamaan se, kuinka tärkeänä asiana hankintayksikkö pitää sitä tarjousten vertailussa. Hankittaessa massatavaraa, hinnan painoarvo voi olla yli 60 prosenttia. Painoarvo voi muiden tuotteiden hankinnassa olla esimerkiksi 35 – 50 prosenttia. (Pekkala ym. 2012, 455.)

5.5 Esimerkkihankintana yhdistelmäuuni

Tässä työssä käytän esimerkkihankintana yhdistelmäuunia, joka hankitaan vanhan ja toimimattoman uunin tilalle. Hankinnan arvo on alle kansallisen kynnsarvon eli alle 30 000 eu-

roa. Pienhankintoihin ei sovelleta hankintalakia muutoin kuin hankintaohjeita koskevan muutoksenhakusäännöksen osalta (Hankintalaki 83 §). Pienhankinnoissa on kuitenkin perusteltua noudattaa hankintayksikön hankintaohjeita ja vastaavanlaisia hankintamenettelyjä kuin arvoltaan suuremmissa hankinnoissa. Näissä hankinnoissa hankintamenettelyn valinta on hankintayksikön harkinnassa. Tässä tapauksessa käytetään rajoitettua menettelyä, jossa tarjoukset pyydetään määrättyltä ja tunnetulta joukolta toimittajia.

Tarjouspyyntöä laatiessa tulee huomioida, että hankinnan kohde soveltuu mitoiltaan ja teknisiltä ominaisuuksiltaan käytettävissä olevaan tilaan ja liitännöihin. Hankinnassa tulee kiinnittää huomiota siihen, että hankittava laite vastaa myös mitoitukseltaan todellista käyttötarkoitusta. Liian suuri tai tehokas laite aiheuttaa tarpeetonta energiankulutusta. Yksi vaihtoehto on hankkia kaksikammioinen yhdistelmäuuni, jossa on omat aukeavat ovet molempiin kammioidiin. Jos valmistettavaa ruokaa on vähän, voidaan käyttää vain toista kammiota, jolloin energiaa säästyy koko ison uunin lämmittämisen sijaan. Tässä tapauksessa on huomioitava sellainen näkökulma, että uunin kokonaiskorkeus ei saa nousta niin korkeaksi, että työturvallisuus vaarantuu. Tässä kohtaa on syytä olla yhteydessä laitetoimittajiin, jotta mahdollisilta virrehankinnoilta vältytään.

Tarjouspyynnössä mainitaan tarjoajan mahdollisuuden tutustua kohteeseen sekä selvittää tekniset toteutusmahdollisuudet. Näin selvitetään mahdollisten lisätöiden vaikutus hankinnan hintaan.

5.6 Vertailuperusteiden määrittäminen

Vertailuperusteiden määrittäminen on tehtävä aina tapauskohtaisesti. Hankintayksiköllä voi olla oma strategiansa, ja hyvin monella on käytössä hankintaohjeistuksensa. Jos hankintayksikkö ei mainitse valintaperustetta tai kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailuperustetta, valinta on tehtävä halvimman hinnan perusteella. Haettaessa hankittavalta kohteelta kokonaistaloudellista edullisuutta vertailuperusteiksi kannattaa valita kolmesta neljään vertailuperustetta, jotta työmäärä pysyy kohtuullisena. Näitä voidaan avata alaperusteisiin ja tuoda niissä esille, mitä asioita vertailuperusteissa halutaan arvostaa. Valitut vertailuperusteet ja alaperusteet tulee yksilöidä, jotta tarjoajat tietävät, millä seikoilla on merkitystä vertailussa. Yksilöinnillä suljetaan myös pois hankkijan tai hankintayksikön rajoittamaton harkintavalta. Huomioitavaa on, että hankintayksikkö tai hankkija tarjouksia vertailtaessaan voi käyttää ainoastaan niitä vertailuperusteita, joita se on tarjouspyyntöasiakirjassa ilmoittanut.

Tässä esimerkkitapauksessa valitsen vertailuperusteiksi hinnan lisäksi neljä vertailukohtaa, jotka koen tärkeiksi ominaisuuksiksi vertailtaessa yhdistelmäuunien kokonaistaloudellista edullisuutta. Ensimmäisenä vertailukohteena ovat hankittavan laitteen **tekniset ominaisuudet**, joissa otetaan huomioon mm. laitteen monipuolisuus, helppokäyttöisyys ja työturvallisuus.

Laitteen ominaisuuksia määriteltäessä täytyy ottaa huomioon kohteen toiminta, johon uunia ollaan hankkimassa. Laitteen monipuolisuuden tarve määritellään kohteen mukaan. Huomioitavia asioita ovat ruoan tuotantotapa, ruokailijoiden määrä ja ravinnon tarve. Liian monitahtoinen laite on turha investointi sellaiseen kohteeseen, jos kaikkia laitteen toimintoja ei tulla käyttämään tai sen toiminnot ovat liian monimutkaiset käytettävyydeltään.

Yhdistelmäuunin tilankäyttö on suunniteltava huolellisesti, olipa se sitten tuleva uudiskohteen tai sijoitettuna vanhaan tilaan. Uuni tulee sijoittaa siten, että se on mahdollisimman kaukana lämmönlähteestä, jotta saavutetaan energiatehokas lopputulos. Huomioitavaa on mm. vesi- sähkö ja viemäri-liitännät, huollettavuus, liikuteltavuus, vaihdettavuus ja laajennusmahdollisuus. Oven aukeamissuunta, laitteen kokonaiskorkeus ja lasin paksuus vaikuttavat suoraan käyttäjän työturvallisuuteen ja ergonomiaan.

Energiatehokkaat laitteet voivat tulla energiaa tuhlaaviksi, jos niitä käytetään väärin. Käyttäjän vaikutus on merkittävä laitteiden käyttämään energiaan. Laitteiden käytönopastuksesta tulee tarjousasiakirjoissa määritellä, kuinka laitevalmistaja kouluttaa laitteidenkäyttäjät. Tämä voidaan määritellä hyvinkin yksityiskohtaisesti, esimerkiksi kuinka monta kertaa ja missä vaiheessa käytönopastus tapahtuu laitteen asennuksen jälkeen. Lisäksi laitetoimittaja sitoutuu toimittamaan tilaajalle riittävän selkeät suomenkieliset käyttöohjeet paperisena sekä sähköisenä versiona.

Kun valintaperusteena on hankintojen kokonaistaloudellinen edullisuus, käytetään tässä tapauksessa myös ympäristönäkökulmaa valintaperusteena. Sopivia ympäristökriteerejä ovat esim. tuotteen- ja pakkausmateriaalien kierrätettävyys sekä ympäristöjärjestelmän tai vastaavan ohjelman käyttö yrityksen toiminnassa.

Ympäristöystävällisyys (käytettävän pesuaineen ja uunin pakkausmateriaalien sekä laitteen kierrätettävyys, ympäristöasioiden huomioiminen)

Ympäristönäkökohtiin liittyvissä määritteissä laitteelta tai tuotteelta ei voi vaatia tiettyä ympäristömerkkiä, mutta vaateissa voidaan käyttää hyväksytyssä ympäristömerkissä olevia yksi-

tyiskohtaisia perusteita, sikäli kun ne liittyvät hankinnan kohteeseen. Hankkijan tai hankintayksikön tulee hyväksyä myös muu selvitys vaatimusten täyttymisestä.

Ympäristöystävällisyyttä voidaan hakea esim. laitteen käyttämän pesuaineen (jauhemainen, nestemäinen) muodossa sekä pakkausmateriaalin vaikutuksena ympäristöön (materiaalin määrä ja kierrätettävyyttä). Huomionarvoista on myös selvittää, voiko tarjoajan laitteessa käyttää ympäristöystävällisiä tai eri pesuainevalmistajien pesuaineita sekä pyytää selvitys pesuaineiden hankintakanavasta.

Laitteen kierrätettävyydelle voidaan myös asettaa vaatimuksia. Valmistajan laitteessa käytettävien rakennemateriaalien ja pakkaustarvikemateriaalien kierrätettävyyteen voidaan kiinnittää huomiota ja vaatia selvitystä, ovatko kyseiset asiat tehty ympäristönäkökohdat huomioiden.

Seuraavaksi käsittelen hankittavan laitteen käyttökustannuksia. Hankintahinnaltaan edullinen laite ei välttämättä olekaan energiatehokkain. Siksi kannattaakin tarjoalta pyytää elinkaarikustannusten laskentaa.

Käyttökustannukset (vesi, sähkö, elinkaari)

Ilmastonmuutoskeskustelu ja energian hinnannousu ovat nostaneet puheenaiheeksi energiatehokkuuden, joka on tullut jäädäkseen hyvin tärkeäksi osaksi keittiön suunnittelussa ja kehittämisessä. Ympäristön kuormitusta voidaan vähentää myös asettamalla elinkaarikustannukset ja energianäkökulmat laitehankintojen kriteereiksi.

Suurkeittiölaitevalmistaja Metos on tehnyt testejä Keravan toimipisteen Maku henkilöstöravintolassa ruoanvalmistuksen energiankulutuksesta. Valmistettuna ruokana oli makaronilaa-tikko ja se kypsennettiin mm. 10-johteisella uunilla kahdella täytösasteella. Toisen uunillisen täytöksenä oli yksi GN 1/1 uunivuoka ja toisen täytöksenä viisi GN 1/1 vuokaa. Yhden uunivuokan täytöksellisessä ruoanvalmistusprosessissa energiankulutus oli yli kaksinkertainen verrattuna viiden vuokan valmistusprosessiin. Kiloahtainen energiankulutus saattaa olla lähes seitsemänkertainen. Erilaisien testien perusteella isojen ja pienten uunien energiatehokkuudessa ei ollut merkittäviä eroja, kun uuneissa kypsennetään ruokaa täysillä täytöksillä. Valmistusmäärien kasvaessa energiankulutus laskee tiettyyn pisteeseen saakka. Kun laitteilla tehdään useita peräkkäisiä valmistuseriä, niin esilämmityksen ja pesun vaatima energiamäärä pienenee. (Mäyry 2010.)

Jotta laitteista saataisiin yhteismitallisia käyttökustannusarvioita, tarjoajilta voi pyytää yhdistelmäuunin sähkön ja veden kulutus esimerkkilaskelmalla, jossa tietyllä kilovattituntihinnalla, samalla ruoalla sekä vuoaan – että uunin täyttöasteella ja kypsennysajalla tarjoajat laskevat uunin kuluttaman energian ja veden käyttömäärät valmistuskertaa kohden. Tarjouspyynnössä tulisi hankkijan ilmoittaa tarjoajalle käyttämänsä veden (kuuma / kylmä) hinta euroina / m³ sekä energian hinta / kwh, jonka mukaan tarjoajat voivat laskea yhteismitallisia tarjouksia.

Yhdistelmäuunien käyttökustannuksia vertailtaessa tarjoajilta voidaan pyytää ilmoittamaan myös yhdistelmäuunin käyttämän pesu ja huuhteluaineen hinta euroina / kg sekä niiden, veden ja energian kulutus tietyllä pesuohjelmalla, esimerkiksi normaalipesulla.

Takuuehdot, huolto, varaosat

Yleisimmin laitteille annetut takuuajat vaihtelevat vuodesta kahteen vuoteen. Vaatimalla laitevalmistajilta pidempiä takuuajakoja ohjataan heitä valmistamaan kestävimpiä laitteita ja sitä kautta vähentämään hankintojen ympäristövaikutuksia. Takuuajan pituus kannattaa määrittellä tarkoituksenmukaisesti hankinnan kohteen mukaan.

Huolto (varaosien saatavuus, vasteaika)

Huollon vasteaika kannattaa määrittellä mielellään tunteina, koska sillä taataan huollon saatavuus. Huollon tilauksen vasteajasta voidaan päätellä, kuinka lähellä tai kaukana laitevalmistajan huolto sijaitsee. Tällä vasteajalla on suora yhteys palvelutasoon. Vasteaikaa määritettäessä kannattaa ottaa huomioon laitteen fyysinen sijainti (maaseutu / kaupunki). Laitevalmistajien huoltoliikkeet sijaitsevat yleisimmin kasvukeskuksissa, kuten kaupungeissa tai sen välittömässä läheisyydessä.

Varaosien saatavuudesta kannattaa määrittellä myös toimitusajat. Tarjouspyyntöön voi kuvata toimittajan sitouttaa varastoimaan hankittavan tuotteen yleisimmät kulutus- ja varaosat. Näiden toimitusajat voivat olla esimerkiksi enintään kaksi vuorokautta tilaushetkestä. Toimittajaa voidaan vaatia myös sitoutumaan kymmenen vuoden kulutus- ja varaosien saatavuusaikaan.

Hinta

Hankintalaki ei määrittele sitä, kuinka hintavertailu tulee tehdä. Hankinnoissa on kuitenkin aina kysymys julkisten varojen käytöstä, joten hankinnasta aiheutuville kustannuksille eli hinnalle tulee antaa riittävä painoarvo. Hankintayksikkö voi itse määritellä laskentakaavan ja painoarvot. Valtion hankintakäsikirja (Valtion hankintakäsikirja 2010, 99) ohjeistaa painoarvoja käytettäessä määrittelemään hinnan painoarvoksi vähintään 35 – 40 %. Jos hankinta ratkaistaan pelkän hinnan perusteella, painoarvo voi olla yli 50 %, jolloin muiden mahdollisten tekijöiden arvo jää vähemmän merkitykselliseksi seikaksi.

Tuotteen hinta on kokonaishinta, joka pitää sisällään kaikki tuotteeseen kuuluvat laitteet sekä niiden toimittamisen ja asentamisen. LVI ja sähkötoista vastaa hankkija itse.

5.7 Vertailuperusteiden ja niiden painoarvojen ilmoittaminen tarjouspyyntöön

Hankittavan tuotteen tärkeimmiksi vertailuperusteiksi valittujen ominaisuuksien jälkeen voidaan niille määrittää painoarvot tai suhteellinen vaihteluväli. Painotus voidaan ilmoittaa prosentteina tai suhteellisena osuutena toisesta perusteesta. Tässä esimerkkitapauksessa painotus ilmoitetaan pisteinä, jotka olen itse määritellyt. Hankinta-asiantuntija suositteli käyttämään pisteytystä prosenttien sijaan, jolla päästään samaan lopputulokseen.

Laki ei edellytä pisteytysperusteiden ilmoittamista, mutta pisteytyksen ilmoittaminen on suositeltavaa, koska se antaa tarjoajalle tarkempaa informaatiota hankintayksikön haluamasta tavarasta tai palvelusta. Tässä esimerkkitapauksessa tarjoajan saamat pisteet lasketaan suhteuttamalla määritetyllä painoarvolla parhaimmat pisteet saaneeseen tarjoajaan. Pisteytysperusteet lomakkeisiin olen määritellyt itse. Kokonaispistemäärä maksimissaan on 100 pistettä.

Tarjousten käsittelyssä ratkaisuperusteina käytetään kokonaistaloudellista edullisuutta seuraavien valintakriteerien mukaan arvioituna:

Laitteen vertailuhinta (asennettuna ja käyttökuntoon laitettuna) painoarvo 45 p

Laatuvertailuperusteet painoarvolla 55 p, johon sisältyvät tekniset ominaisuudet, ympäristövastavuus, käyttökustannukset sekä huollon vasteaika, takuu, varaosat.

Tekniset ominaisuudet 25 p

- Teknisiä ominaisuuksia vertailtaessa arvioidaan laitteen ominaisuuksia kuten esim. valmistusmateriaaleja, käyttö- ja ruokaturvallisuuteen vaikuttavia asioita, helppokäyttöisyyttä ja muunneltavuutta. Myös laitteen toiminto-ominaisuuksia kuten kypsennys- ja puhdistustoimintoja sekä näiden toimintojen määriteltyjä lisäominaisuuksia. Vertailtavia kohteita on tässä tapauksessa yhteensä 21 kappaletta.

Ympäristöystävällisyys 10 p

- Ympäristöystävällisen ja kestävä kehityksen toiminnan suosimista arvioidaan muun muassa laitteen kierrätettävyydellä, ympäristöasioiden huomioimisella toiminnassa tai laitteen käyttämän pakkausmateriaalin ympäristömyönteisyydellä. Vertailtavia kohteita on yhteensä kolme. Jos laitteen kierrätettävyys on 95 - 100 %, saa tarjoaja 8 pistettä. Jos laitteen kierrätettävyys on 80 - 94 %, saa tarjoaja 6 pistettä. Jos laitteen kierrätettävyys on 50 - 79 %, saa tarjoaja 4 pistettä. Jos laitteen kierrätettävyys on 0 - 49 %, saa tarjoaja 0 pistettä.

Jos tarjoajalla on käytössä ympäristöjärjestelmä tai vastaava, saa tarjoaja siitä yhden pisteen. Muutoin tarjoaja saa nolla pistettä.

Uunin- ja pakkausmateriaalin kierrätettävyydellä saa tarjoaja yhden pisteen.

Käyttökustannukset 10 p

- Tarjotun laitteen käyttökustannuksia vertailtaessa arvioidaan yhdistelmäuunin kuluttamaa energiaa, vettä, puhdistusainetta ja aikaa valmistus- ja puhdistusprosesseissa. Pienimmillä käyttökustannuksilla toimiva laite saa 5 pistettä, toiseksi alhaisemmilla käyttökustannuksilla saa 3 pistettä ja kolmanneksi sijoittuva saa yhden pisteen.

Huollon vasteaika, takuu, varaosat 10 p

Vertailtavia kohteita on kolme.

- Pidemmän takuuajan eli kaksi vuotta antava laitevalmistaja saa 2 pistettä. Vuoden takuuajan antava tarjoaja saa yhden pisteen.
- Huollon vasteajalla tarkoitetaan sitä aikaa, joka kuluu huoltopyynnöstä siihen hetkeen, kun huolto aloitetaan laitteen sijoituspaikalla. Vasteaika voidaan määrittellä pis-

teytettynä kulumien tuntien mukaan. Jos tarjoajan vasteaika on enintään 6 h, saa tarjoaja 5 pistettä. Jos vasteaika on enintään 12 h, saa tarjoaja 3 pistettä. Jos vasteaika on enintään 24 h, saa tarjoaja yhden pisteen.

- Varaosien saatavuusaika määritellään tunteina. Jos varaosat ovat heti saatavissa, saa tarjoaja 3 pistettä. Jos varaosat saadaan kuudessa tunnissa, saa tarjoaja kaksi pistettä. Jos varaosien saatavuuteen kuluu aikaa 24 tuntia, saa tarjoaja yhden pisteen.

6 VERTAILULOMAKKEIDEN SUUNNITTELU

Tässä luvussa tulen käsittelemään hankinnan tarjousprosessissa käytettäviä hinta- ja laatuvertailulomakkeita. Haettaessa kokonaistaloudellista edullisuutta hankittavassa tuotteessa, voidaan tarjouspyyntöön laatia ja sisällyttää vertailutaulukon pohja, jossa ilmenee eri vertailuperusteet (valintakriteerit) ja niiden suhteellinen painotus. Tämä työkalu selkeyttää tarjoajille tilaajan tarkoituksen ja helpottaa tilaajaa hankinnan arviointi- ja ratkaisuvaiheessa.

Tässä työssä tarjouspyyntöasiakirjaan laaditut lomakkeet on toteutettu siten, että ne huomioivat kokonaistaloudellisen edullisuuden vertailtaessa tarjoajien tuotteita. Tarjouspyyntöön sisällytetään omat lomakkeensa hinta- sekä laatuvertailulle. Vertailulomakkeissa käytetään laskennallisesti kahden desimaalin laskentatarkkuutta.

6.1 Hintavertailu, yksikköhinnat

Tarjoajien jättämien tarjousten hintavertailu tehdään yhdistelmäuunien arvonlisättömillä yksikköhinnoilla. Tässä hankinnassa hinnan vertailuperusteeksi on määritelty 45 p., joten edullisimman tarjoushinnan jättänyt saa 45 p. Muiden tarjoajien hintapisteet muodostuvat laskentakaavalla edullisin hinta / vertailtavan tarjouksen hinta x painoarvo 45 p.

Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 4) sijoitetaan tarjoajien laitehinnat sekä pisteytetään ne yllä mainitulla laskentakaavalla tehden. Näin saadaan selville tarjoajien sijoitus hintavertailussa.

Yhdistelmäuuni	Tarjoaja 1	Tarjoaja 2	Tarjoaja 3
Veroton a´ hinta			
Yhteensä pisteitä			
Sijoitus			

Taulukko 4. Hintavertailutaulukko.

Tämä laskentamalli soveltuu käytettäväksi esimerkiksi silloin, kun laitteita hankitaan sama määrä

6.2 Laatuvertailu

Hankintayksikkö tai hankkija on laatinut tietyt vertailuperusteet hankittavaan laitteeseen. Laadun arvioiminen aiheuttaa suuria haasteita hankintayksikölle tai hankkijalle, jos sillä ei ole konkreettista asiantuntijuutta tai käyttökokemusta hankittavasta laitteesta. Toisaalta taas, jos hankkijalla on aiempaa kokemusta hankittavasta laitteesta, yrityksen muissa kohteissa on tarjoajan laitteita tai tarjoaja tunnetaan entuudestaan, voivatko nämä seikat olla vaikuttamatta hankittavaan laitteeseen.

Matemaattisiin arvoihin perustuvat laatutekijät, kuten energian kulutus ja takuu-aika, ovat yksiselitteisiä vertailuperusteita. Niinpä niiden käyttäminen perustuu laskennallisten lukujen keskenään vertailemiseen. Laatu arvioidaan tässä tapauksessa neljän laatuvertailuperusteen näkökulmasta. Vertailuperusteet ovat tekniset ominaisuudet, ympäristöystävällisyys, käyttökustannukset ja takuu, huolto sekä varaosat.

6.2.1 Tekniset ominaisuudet

Seuraavaksi tarkastelen laitteen teknisiä ominaisuuksia, jotka ovat yksi tärkeimmistä vertailuperusteista tässä hankintaesimerkissä. Teknisiä ominaisuuksia vertailtaessa tarjouspyynnössä, on esitetty alla olevassa taulukossa (Taulukko 5) määritellyt ominaisuudet, jotka tulisi hankittavassa laitteessa olla. Jos tarjottavassa uunissa on vaadittu ominaisuus, saa tarjoaja siitä pisteen. Mikäli ominaisuus ei toteudu, jää tarjoaja pisteettä. Kyllä = 1 p., Ei = 0 p.

Teknisten ominaisuuksien painoarvoksi on määritelty 25 p.

- Tekniset ominaisuudet pisteytetään kaavalla annetut pisteet / parhaat pisteet x painoarvo 25 p.

	Tarjoaja 1		Tarjoaja 2		Tarjoaja 3	
Uunivaunu, johon mahtuu 15 x GN 1/1-65 astiaa. Johdeväli ilmoitettava.	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Vaunussa kaksi lukittavaa pyörää Johteilla lukitus edessä ja takana	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Kaksoislasi uunin ovesa	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Rosteri rakenne	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Höyry, kiertoilma ja yhdistelmäkypsennystoiminnot. Kypsennystoiminnot ohjattavissa ajastimella, jatkuva toimintona ja / tai paistomittarin avulla	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Puoliteho-ohjelma	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Hygieeninen kypsennysmittari (elintarvikkeen sisälämpötilamittari)	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Kypsennystilan pikajähdytys Puhallintehon / kosteuden säätömahdollisuus kesken kypsennyksen	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Helppokäyttöinen kosketusnäyttö	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Uunissa valmiita valmistusohjelmia. Valmis kypsennysohjelma useille tuotteille kuvattava	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Ohjelmapaikkoja omille resepteille	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Kelautuva pesu / käsisuihku	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Täysautomasoidut puhdistusohjelmat. Puhdistusratkaisu ja aika kuvattava	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei

	Tarjoaja 1		Tarjoaja 2		Tarjoaja 3	
Puhdistustoiminnossa valittavana energiaa, aikaa, vettä ja pesuainetta säästävä ohjelma	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Tarvitseeko uunikammioon asentaa laitteita tai lisätä pesuainetta ennen puhdistustoiminnon valintaa	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Höyryntuotanto tapahtuu laitteen omalla integroidulla höyrykehittimellä	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Höyrykehittimen automaattinen kalkinpoisto-ohjelma	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Kosteudenhallintajärjestelmä uunikammiossa perustuu todelliseen kosteuteen (ei laskennalliseen / arvioituun tietoon)	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Puhaltimen nopea pysähtyminen ovea aukaistessa. Puhaltimen pysähtymisaika oven aukaisusta ilmoitettava tarjouksessa.	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
USB liitäntä sekä ohjelmien/prosessien siirrettävyys laitteesta toiseen kuvattava.	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Omavalvontatietojen kerääminen laitteesta. Ratkaisu kuvattava.	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Yhteensä pisteitä						
Sijointus						

Taulukko 5. Teknisten ominaisuuksien vertailutaulukko.

6.2.2 Ympäristöystävällisyys

Tässä kohden käsittelen hankinnan ympäristönäkökohtia, kuten esim. kestävää kehitystä. Hankittavan laitteen ympäristönäkökohtia määriteltäessä on tarjouspyyntöön laadittu ominaisuuksia, jotka eivät välttämättä tuota välitöntä taloudellista etua, mutta niillä pystytään vaikuttamaan energian, veden ja kemikaalien kulutukseen sekä jätteiden syntyyn. Ympäristöystävällisyyden painoarvoksi on määritelty 10 p.

- Ympäristöystävällisyys pisteetetaan kaavalla annetut pisteet / parhaat pisteet x painoarvo 10 p.

Alla olevassa taulukossa (Taulukko 6) on tuotu esille kriteerejä, joilla tarjoaja osoittaa toimintatavoissaan ympäristöystävällisen ja kestäväen kehityksen toiminnan suosimista.

	Tarjoaja 1		Tarjoaja 2		Tarjoaja 3	
Laitteen kierrätettävyys 95 - 100 % = 8 p 80 - 94 % = 6 p 50 - 79 % = 4 p 0 - 49 % = 0 p						
Ympäristöasioiden huomiointi tarjoajan ja tuotteiden valmistajan toiminnassa. Ympäristöjärjestelmä tai vastaava käytössä Kyllä = 1 p Ei = 0 p	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Uunin- ja pakkausmateriaalit kierrätettävissä Kyllä = 1 p Ei = 0 p	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei	Kyllä	Ei
Yhteensä pisteitä						
Sijointi						

Taulukko 6. Ympäristönäkökohtien vertailtavuustaulukko.

6.2.3 Käyttökustannukset

Hankittavan laitteen käyttökustannuksia arvioitaessa vertaillaan yhdistelmäuunin kuluttamaa energiaa, vettä, puhdistusainetta ja aikaa valmistusprosessissa sekä uunin puhdistusprosessissa. Jokainen tarjoaja laskee hankintayksikön antamien tietojen perusteella hankittavan laitteen kuluttaman kokonaisenergiakulutuksen tietyllä valmistusprosessilla ja puhdistusprosessilla.

Laskennalliseksi tuotteeksi on määritelty kinkkukiusaus, jonka raaka-aineina käytetään raakaa suikaleperunaa, pakastesipulia, kinkkusuikeletta sekä maustettua kasvirasvavalmistetta 17 %. Vuokana käytetään 1/1 -65 mm GN - vuokaa, jonka täyttömäärä on 5,5 kg. Uunin täyttöaste on 100 % eli 15 vuokaa. Ruokaa kypsennetään aluksi 10 min. höyrytoiminnolla, jonka jälkeen uunin lämpötilaksi asetetaan 140 C° ja aikaa 50 min kosteus 40 %. Aikaa kypsennykseen kuuluu yhteensä 60 min. Kylmän veden (sis. jätevesi) arvonverolisätön hinta on 3,50 € / m³, ja sähkön arvonlisätön hinta on 6,57 snt / kWh.

Toisena vertailukohteena ovat yhdistelmäuunin kuluttama veden ja energian määrät käytettäessä normaalia puhdistusohjelmaa. Veden ja sähkön hinta on edellä mainitut. Näillä annetuilla arvoilla ja ohjeistuksilla laitteista saadaan yhteismitallisia käyttökustannusarvioita.

Käyttökustannusten painoarvoksi on määritelty 10 p.

- Laitteen käyttökustannukset vertaillaan ja pisteytetään kaavalla annetut pisteet / parhaat pisteet x painoarvo 10 p.

Pienimmät käyttökustannusarvot omaava laite saa parhaimmat pisteet.

Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 7) taulukoidaan tarjoajien ilmoittamat laitteen todelliset käyttökustannukset.

	Tarjoaja 1	Tarjoaja 2	Tarjoaja 3
Käyttökustannukset (sisältäen uunin esilämmityksen) valmistettaessa kinkkukiusausta Pienin käyttökustannus = 5 p Toiseksi pienin käyttökustannus = 3 p Kolmanneksi pienin käyttökustannus = 1 p			
Käyttökustannukset (pesuaineen, veden ja energian kulutus) normaalipuhdistusohjelmalla Pienin käyttökustannus = 5 p Toiseksi pienin käyttökustannus = 3 p Kolmanneksi pienin käyttökustannus = 1 p			
Yhteensä pisteitä			
Sijoitus			

Taulukko 7. Käyttökustannuksien vertailtavuustaulukko.

6.2.4 Huollon vasteaika, takuu, varaosat

Laitteen takuuajan pituus, varaosien saatavuus sekä huollon saatavuuden vasteaika kannattaa määrittellä tarkoituksenmukaisesti hankinnan kohteen mukaan.

- Huolto ja varaosien saatavuus sekä takuuajat vertaillaan ja pisteytetään kaavalla annetut pisteet / parhaat pisteet x painoarvo 10 p.

Alla olevaan taulukkoon (Taulukko 8) on määritelty hankittavalle laitteelle takuu aika pisteytettynä, huollon vasteaikaa kuvaava pisteytys sekä varaosien saatavuus pisteytettynä.

	Tarjoaja 1	Tarjoaja 2	Tarjoaja 3
Takuuaika 2 v = 2 p 1 v = 1 p			
Huollon vasteaika kutsusta. Vasteajalla tarkoitetaan aikaa, joka kuluu huoltopyyntöä, siihen hetkeen, kun huoltomies aloittaa laitteen huollon laitteen sijoituspaikalla vasteaika enintään 6 h = 5 p vasteaika enintään 12 h = 3 p vasteaika enintään 24 h = 1 p			
Varaosien saatavuus (aika) Heti saatavissa = 3 p 6 h = 2 p 24 h = 1 p			
Yhteensä pisteitä			
Sijoitus			

Taulukko 8. Huollon, vasteajan ja varaosien saatavuuden vertailtavuustaulukko.

6.3 Hankinnan päätöksenteko

Kun tarjoajat ovat tarjonneet tarjouspyynnön mukaisen laitteen, voidaan vertailu tarjoajien välillä tehdä hinta- ja laatuvertailulomakkeita apuna käyttäen. Tiedot näistä lomakkeista voidaan siirtää allaolevalle lomakkeelle (Taulukko 9), josta saadaan selville kokonaistaloudellisesti edullisemman tarjouksen tehnyt tarjoaja.

Yhdistelmäuuni	Tarjoaja 1	Tarjoaja 2	Tarjoaja 3
Hintavertailupisteet			
Laatuvertailupisteet			
Vertailupisteet yhteensä			
Sijoitus			

Taulukko 9. Päätöslomaketaulukko.

Kokonaisvertailupisteiden ollessa samansuuruiset, valinnan ratkaisevat hankinnan hintavertailupisteet. Toimielin tai henkilöt, jotka ovat kilpailutusprosessin suorittaneet, tekevät hankintapäätöksen esityksen perusteella.

6.4 Laatuvertailulomakkeiden arviointia

Laadullisen opinnäytetyön luotettavuuskriteereinä käytetään mm. vahvistettavuutta, arvioitavuutta, tulkinnan ristiriidattomuutta ja kylläntymistä. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus perustuu työn tekijän arviointiin ja näyttöön. Tutkimuksen luotettavuuden yksinkertainen osoittamiskeino on monilähteisyyden hyödyntäminen, joista saadaan vahvistusta väitteille tai tulkinnalle. Työn tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa tutkittujen tulosten pysyvyyttä ja validiteettiä sitä, että tutkitaan ja mitataan oikeita asioita. (Kananen 2010, 146 – 153.)

Hintavertailulomake on laadittu siten, että tarjoaja merkitsee lomakkeeseen tarjottavan tuotteen kiinteän arvonverolisättömän hinnan, joka pitää sisällään kaikki tuotteeseen kuuluvat laitteet sekä niiden toimittamisen ja asentamisen. Näin menetellen hinnan ilmoittamiseen ei tule epäselvyyttä siitä, mitä hankkija on tarkoittanut ja kuinka hinta on haluttu tarjoukseen esitettävän.

Laatuvertailulomakkeisiin on otettu tähän hankintaan oleellisia ja vaikuttavia asioita, jotka ovat tärkeitä tuotteen laadun ja toiminnallisuuden määrittämiseksi kokonaistaloudellisen edullisuuden näkökulmasta katsottuna.

Teknisiä ominaisuuksia tarkasteltaessa vähimmäisvaatimuksiin on asetettu taso riittävän korkealle, jolla varmistetaan onnistunut hankinta. Näillä vaateilla on myös käyttö- ja ruokaturvallisuuden vaikuttavia asioita sekä määritelmiä, jotka täytyy ottaa huomioon mm. energiansääs-

tön ohjeistuksien, hygieniavaatimusten, ekologisen toiminnan kehittämisen ja ruokatuotantotapojen muuttuessa. Tekniset vaatimukset perustuvat mm. omaan käyttökokemukseen, laitevalmistajan antamiin yhdistelmäunin teknisiin tietoihin, hankinta-asiamiehen asiantuntemukseen ja työelämässä tekemääni kilpailuttamisprojektiin.

Ympäristöystävällisyyden ja kestävä kehityksen toimintaa arvioidaan tässä kohtaa hankittavan laitteen ja pakkausmateriaalin kierrätettävyyden mukaan sekä ympäristöasioiden huomiomisella valmistajan toiminnassa. Ammattikeittiölaitteille ei ole vielä valmiina suomalaisia määriteltyjä ympäristökriteereitä eikä Joutsenmerkin tai EU:n ympäristökriteereitä, mutta Motiva (valtion asiantuntijayritys) työstä tällä hetkellä ohjeistusta, jonka pitäisi olla valmiina vuoden 2015 alkupuolella. Ohjeistus helpottaa hankintaa tekevien tahojen hankittavalle laitteelle määriteltäviä ympäristökriteereitä.

Hankinta-asiantuntijan suosituksen mukaan hankittavan laitteen käyttämän pesuaineen ympäristöystävällisyydemääritelmät jätettiin tässä kohtaa vertailtavuudesta pois, koska pesuaineet kilpailutetaan yleensä erillään laitehankinnoista.

Käyttökustannuksia vertailtaessa saadaan tarjoajilta laskennallisesti annetuilla ohjeistuksilla hankittavan laitteen kokonaisenergiakulutus. Tämä on rajattu tiettyyn ruoanvalmistus ja uuninpuhdistusprosessiin. Tästä saa jo melko hyvän kuvan uunin käyttökustannuksista. Ammattikeittiölaitteet aiheuttavat pitkän elinkaarensa ajan erilaisia käyttökustannuksia, jotka ovat yleensä suuremmat kuin hankintakustannus. Hankinnassa kannattaakin panostaa laitteen kuluttaman energian, veden ja pesuaineen kokonaisedulliseen hankintatapaan.

Hankittavan laitteen takuuajan ja huoltopalvelun hankinnan laatuvertailun tavoitteena on ruokatuotantoprosessin häiriöttömän toiminnan varmistaminen. Huoltopalvelun merkittäviksi kriteereiksi valikoitui huollon nopeus ja varaosien saatavuus. Ruokatuotantoprosessien tehostuessa ja tuotantotapojen muuttuessa on välttämätöntä varmistaa laitteiden toiminta korjaavalla ja ennakoivalla huollolla.

Tähän opinnäytetyöhön olen pyytänyt asiantuntijoiden konsultaatiota arvioimaan laatimiani laatuvertailulomakkeita. Valitsin asiantuntijat siten, että yksi heistä edustaa hankintatoimen asiantuntijuutta ja kaksi heistä on laitevalmistajan edustajaa. Lähestyin heitä sähköpostilla ja pyysin arvioimaan ja kommentoimaan laatimiani hinta- ja laatuvertailulomakkeita, sopivatko ne sellaisenaan tarjouspyyntöasiakirjaan sisällytettäväksi. Asiantuntijoiden arviot ovat arkistoituna.

Asiantuntijapalaute laitevalmistajan edustajalta (Tarjoaja 1) oli

”Rastittelin kaavakkeet, mutta nuo käyttökustannuslaskelmat jäivät täyttämättä. Kyllä näillä kriteereillä saa monipuolisen laitteen.”

” Kokonaistaloudellisuuteen vaikuttaviin tekijöihin voisi huomioida referenssit.”

Mielestäni referenssejä (tässä asiayhteydessä tarjoajan aiemmat laitetoimitukset kohteisiin) voi käyttää, mutta en laittaisi niitä laatuvertailuun kuuluvaksi. Tarjouspyynnössä pitäisi selkeästi avata, mitä tekijöitä referensseistä arvostetaan ja kuinka hyvin ne vastaavat hankinnan kohdetta. Pelkästään referenssien lukumäärän huomioiminen on kiellettyä. Referenssit voisi määrittää ilmoitettavaksi tietylle esim. 5 – 10 vuoden ajanjaksolle. Tämä helpottaisi tarjousten keskinäistä vertailtavuutta.

Laittevalmistajan edustaja (Tarjoaja 2) kiinnitti huomiota kosteudenhallintaan uunikammiossa, pesuohjelmiin, huollon vasteaikaan sekä varaosien saatavuuteen.

”Perustuuko kosteudenhallinta uunikammiossa laskennalliseen tapaan vai onko käytössä kosteudenhallintajärjestelmä joka perustuu mittaukseen? Tässä erona se, että onko todellinen kosteus vai laskennallinen; todellisessa ei ruoan pinnalle muodostu vesikalvoa.”

”Onko pesuohjelma oikeasti automaattinen, vai pitääkö uuniin asentaa jotain laitteita, pesuaineita? Onko pesuohjelmissä mahdollisuutta ottaa käyttöön energiaa, vettä tai aikaa säästäviä ohjelmia. Pesuohjelmien pituudet ilmoitettava.”

”Varaosien saatavuuden vertailu todella vaikeaa. Kuka määrittää mikä on minkäkin laitteen yleinen tai harvinainen varaosa? ”

”Yleensä käytetään tarjouspyynnöissä vasteaikaa; kuinka nopeasti huoltomies saadaan paikalle? Montako huoltofirmaa tai montako työmiestä käytössä?”

Yllä olevien kommenttien perusteella tarkensin laatuvertailulomakkeeseen kosteudenhallintajärjestelmän kuvaamisen. Lisäsin myös uunin puhdistustoimintoon liittyvän kohdan, jossa tarjoajalta kysytään, tarvitseeko uunikammioon asentaa laitteita tai lisätä pesuaineita ennen puhdistustoimintoa. Muutoin teknisesti vaadittavat ominaisuudet saivat olla suunnitellusti sellaisenaan lomakkeessa.

7 POHDINTA

Julkisen sektorin hankinnat tehdään kunkin maan omaa kansallista lainsäädäntöä ja EU-hankintadirektiivejä noudattaen. Säädellyllä menettelyllä on tarkoitus tehostaa julkisten varojen käyttöä sekä noudattaa syrjimättömyyden-, yhdenvertaisuuden-, avoimuuden- ja suhteellisuuden periaatteita hankintamenettelyn kaikissa vaiheissa. Monet kunnat ja kaupungit ovat luoneet oman hankintastrategian, joka ohjaa hankintoja tekeviä tahoja. Kaupungeilla ja kuntayhtymillä voi olla oma julkisten hankintojen asiantuntijayksikkö, joka vastaa yhteishankinnoiksi määriteltyjen tuotteiden ja palvelujen kilpailuttamisesta sekä myös mahdollisesti hankintayhteistyössä mukana oleville sopimuskumppaneille. Kuntien tai kaupunkien hankintoja voi olla ohjaamassa ns. hankintatyöryhmä, jossa osallisena on toimialueiden nimetyt hankintavastaavat, hankinta-asiantuntija sekä mahdollisesti kaupungin lakimies. Pienimmissä kunnissa pienhankinnoista, esim. ammattikeittiölaitteesta, voi kilpailutuksesta vastata ruokapalvelupäällikkö tai hänen valtuuttama henkilö. Tällä tavalla toimittaessa tulee hankinnan kilpailutavalla henkilöllä olla vahva tuotetietous ja hankintaosaaminen ajan tasalla, jotta hankinnat toteutetaan mahdollisimman taloudellisesti sekä mahdollisimman tarkoituksenmukaisina kokonaisuuksina. Yhteistyön merkitystä eri hankintatoimen asiantuntijoiden sekä tarjoajien välillä ei voi korostaa liikaa. Tämä on erittäin tärkeää myös talouden kannalta, jotta ylimääräisiä kustannuseriä ei syntyisi.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli perehtyä julkisten hankintojen lainsäädäntöön ja hankintojen kilpailuttamiseen. Kilpailutuksessa voidaan hankintalain mukaan käyttää kahta vertailuperustetta, halvinta hintaa tai kokonaistaloudellista edullisuutta. Tässä työssä keskityttiin julkisten hankintojen kilpailutusten toiseen vertailuperusteeseen kokonaistaloudellisesti edullisempaan tarjouspyyntöön. Jotta kokonaistaloudellinen edullisuus saavutetaan, tulee hankinnalla olla hinnan lisäksi määritelty jokin muu vertailutekijä tai tekijöitä. Kehittämistyön tavoitteena oli myös laatia hankittavalle laitteelle laatuvertailulomake, jossa on määritelty tässä työssä käytettävälle yhdistelmäunille esimerkkihankintaan oleellimmat hankintakriteerit. Painoarvot vertailuperusteille esitettiin tekstissä. Hinnan ja laatutekijöiden määrittäminen painoarvoineen on aina hankintakohtaista. Samoja laadun arviointeja ei voida käyttää kaikissa hankinnoissa.

Laadun hankintakriteereiksi valitsin neljä vertailuperustetta, jotta työmäärä pysyi kohtuullisena. Näiden alakriteereiksi valitsin työkokemukseni sekä asiantuntijatahojen lausuntojen perusteella kilpailutettavan laitteen, siihen sisältyvän tuotteen laadun ja toiminnallisuuden mää-

rittämiseksi oleellisimpia edellytyksiä. Jos näitä vertailuperusteita ei ole määritelty tarkoin, vertailu on hyvin hankalaa tai jopa mahdotonta tehdä. Vertailuperusteeksi halusin ottaa myös ympäristönäkökulman, koska Valtioneuvosto on periaatepäätöksessään esittänyt toimia ja tavoitteita, joilla julkinen toimija voi edistää kulutuksen kasvihuonepäästöjen ja muiden ympäristöhaittojen vähentämistä. Valtion ja kuntien on muutettava omaa toimintaansa ja hankintoja kestävämmäksi sekä vähentää energian ja materiaalien kulutusta. Hankintaprosessit, joissa otetaan huomioon hankinnan koko elinkaarikustannus, eikä vaan tuotteen hankintahinta, saavutetaan kustannussäästöjä. Elinkaarikustannuksilla tarkoitetaan kaikkia niitä kustannuksia, joita tuotteen koko elinkaaren aikana aiheutuu. Laskemalla elinkaarikustannukset, hankkijat voivat valita vaihtoehdon, joka on koko sen elinkaaren kannalta tarkasteltuna taloudellisin. Tässä työssä olen hankittavan laitteen elinkaarikustannuksia käsitellyt käyttökustannus kohdassa.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä sekä tutkimusosassa käytetyt lähteet ovat luotettavia ja laadukkaita. Työhön on saatu yhdistettyä teoriatietoa, omaa ammatillista osaamista sekä asiantuntijanäkökulmaa.

Tämän opinnäytetyön tuloksena on saatu ajankohtaista tietoa ammattikeittiön julkisten hankintojen lainsäädännöstä ja hankintojen kilpailuttamisesta. Tuloksena saatiin myös hinta - ja laatuvertailulomakkeet, joiden avulla pystytään tekemään laitehankinta ammattikeittiöön kokonaistaloudellinen edullisuus huomioiden. Lomakkeita voi käyttää tai niitä voi soveltaa käytettäväksi myös muihin ammattikeittiölaitteisiin.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen, mutta myös haasteellinen aiheen vuoksi. Julkisten hankintojen kilpailutus on tarkoin säänneltyä ja kilpailutettavia ominaisuuksia on haasteellista määritellä, jotta päästään asetettuun tavoitteeseen. Laatuksiteereitä oli vaikea määritellä käsitteen laajuuden ja subjektiivisen kokemisen perusteella. Asiantuntijanäkökulmaa oli kysytty hankkijan ja tarjoajan taholta, mikä johti joissain kohdissa pieniin tulkintaongelmiin. Koska työssä hankintaa lähestyttiin ja katsottiin hankintayksikön kannalta, olen soveltanut tarjoajan asiantuntijalausuntoja ja muokannut siten lomakkeita tähän hankintaan liittyen. Laittevalmistajan edustajien kommentointi ja laitteen käyttökustannusten laskeminen laatuvertailulomakkeen jäi vajavaiseksi. Liekö syynä se, että kyseessä ei ollut oikea kilpailutus. Ympäristökriteerien huomioonottaminen hankinnoissa ja tarjouspyynnön laatimisessa helpottuu Motivan saatua valmiiksi ohjeistuksen ympäristökriteereistä ammattikeittiölaitteisiin.

Kokoaikatyön ja opiskelun yhdistäminen on ollut haastavaa. Opinnäytetyöprosessi toi paljon lisätietoutta ja varmuutta omaan ammattiosaamiseeni. Toivon, että moni hankinnoista kiin-

nostunut ja niiden kanssa toimiva saa hyötyä tästä työstä ammattikeittölaitteen kilpailuttamiseen.

LÄHTEET

Buying green. A handbook on green public procurement. 2nd Edition 2011. Luxembourg: Publications Office of the European Union. Saatavilla <http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/handbook.pdf>. (Luettu 14.4.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013a.. Vastuullinen hankinta. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/vastuullisuus.php>. (Luettu 13.2.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013b. Sosiaalinen vastuu. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/vastuullisuus.php>. (Luettu 13.2.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013c. Sosiaalinen vastuu. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/vastuullisuus.php>. (Luettu 13.2.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus julkiselle sektorille 2013d. Taloudellinen vastuu. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/vastuullisuus.php>. (Luettu 14.2.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus 2013e. Hankintaprosessi. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/hankintaprosessi.php>. (Luettu 9.3.2013).

Elintarvikkeiden hankintaohjeistus 2013f. Hankinnan valmistelu. Saatavilla <http://www.hankintaohjeistus.fi/valmistelu.php>. (Luettu 7.3.2013).

Eskola, S. & Ruohoniemi, E. 2011. Julkiset hankinnat. 2. uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro Oy.

Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013a. Laki julkisista hankinnoista. Lain tarkoitus. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348#L1P1>. (Luettu 16.2.2013).

Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013b. Laki julkisista hankinnoista. Julkisissa hankinnoissa noudatettavat periaatteet. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348#>. (Luettu 14.4.2013).

Finlex - Valtion säädöstietopankki 2013c. Laki julkisista hankinnoista. Hankinnan tekninen määrittely. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348#L7P44>. (Luettu 18.4.2013).

Hankinnat 2012a. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/yhteystiedot/neuvontayksikko/Sivut/default.aspx>. (Luettu 15.9.2012).

Hankinnat 2013b. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Kynnysarvot. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/kynnysarvot/Sivut/default.aspx>. (Luettu 12.2.2013 ja 6.1.2014).

Hankinnat 2013c. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Hankintaprosessi. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/Sivut/default.aspx>. (Luettu 8.3.2013).

Hankinnat 2013d. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Pienhankinnat. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/pienhankinnat/Sivut/default.aspx>. (Luettu 8.3.2013).

Hankinnat 2013e. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Dynaaminen hankintajärjestelmä ja sähköinen huutokauppa. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/hankintaprosessi/hankintamenettely/dynaaminen-hankintajarjestelma/Sivut/default.aspx>. (Luettu 11.3.2013).

Hankinnat 2013f. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Hankinnasta ilmoittaminen. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/hankintaprosessi/hankinnasta-ilmoittaminen/Sivut/default.aspx>. (Luettu 25.4.2013).

Hankinnat 2013g. Julkisten hankintojen neuvontayksikkö. Korjausilmoitus. Saatavilla <http://www.hankinnat.fi/fi/hankintaprosessi/hankinnasta-ilmoittaminen/korjausilmoitus/Sivut/default.aspx>. (Luettu 25.4.2013).

Hansel, 2013. Yhteishankintojen tekeminen. Saatavilla. <https://www.hansel.fi/hansel/yhteishankinnat/>. (Luettu 10.3.2013).

Hilma-sähköinen ilmoituskanava. Saatavilla <http://www.hankintailmoitukset.fi/fi/>. (Luettu 19.2.2013).

Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Ihalainen, N. 2012. Ammattikeittiöt Suomessa 2025. Elintarvike ja Terveys – lehti 26. vsk (5), 4 – 10.

Kananen, J. & Makkonen, T. (toim.). 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja – sarja. Suomen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Karinkanta, P. (toim.), Kontio, A., Krakau, T., Lahtinen, T. & With, S. 2012. Yrityksen hankintaopas. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.

Kuusniemi – Laine, A., Takala, P. 2008. Julkiset hankinnat. Käsikirja. Helsinki: Edita Prima Oy.

Lith, P. 2012. Innovatiiviset julkiset hankinnat Suomen kansantaloudessa. Tilastollinen esiselvitys valtion ja kuntayhteisöjen hankinnoista ja hankintamarkkinoiden toimivuudesta uusien toimintatapojen ja teknologioiden kannalta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu. TEM-raportteja 18/2012. Saatavilla https://www.tem.fi/files/33155/TEMrap_18_2012.pdf. (Luettu 15.3.2013).

Lith, P. 2014. Suurten kuntien hankinnat. Tilastollinen muistio yksityisten tavara- ja palveluostojen merkityksestä suurissa kaupungeissa. Helsingin seudun kauppakamari. Saatavilla [http://www.helsinki.chamber.fi/files/5126/Suurten kuntien hankinnat 2014.pdf](http://www.helsinki.chamber.fi/files/5126/Suurten_kuntien_hankinnat_2014.pdf). (Luettu 26.10.2014).

Loikkanen, T., Hyytinen, K. & Koivusalo, S. 2007. Yhteiskuntavastuu ja kilpailukyky suomalaisyrityksissä Nykytila ja kehitysnäkymät. VTT Tiedotteita. Saatavilla <http://www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2007/T2386.pdf>. (Luettu 20.9.2013).

Markkinaoikeus, 2014. Käsittelyajat ja tilastot. Saatavilla <http://www.markkinaoikeus.fi/fi/index/markkinaoikeus/tilastojajakasittelyajat.html>. (Luettu 26.4.2014).

Mäkelä, E – R. 2011. Tekninen dialogi – ratkaisu moneen ongelmaan julkisissa hankinnoissa? Edilex 2011/25. Artikkelit, versio 1.0. Julkaistu 8.11.2011. Saatavilla [http://www.edilex.fi/artikkelit/8271?offset=1&perpage=20&phrase=m%C3%A4kel%C3%A4+eeva-riitta&sort=relevance&typeIds\[\]=159&searchKey=499902&quickSearch=true](http://www.edilex.fi/artikkelit/8271?offset=1&perpage=20&phrase=m%C3%A4kel%C3%A4+eeva-riitta&sort=relevance&typeIds[]=159&searchKey=499902&quickSearch=true). (Luettu 10.4.2013).

Mäyry, J. 2010. Ammattikeittiön energiatehokkuuden mittaaminen ja kehittäminen. Metos-uutiset 1/2010 Metos Oy Ab.

Oksanen, A. 2010. Kuntien yleiset hankintaohjeet. Suomen Kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino.

Pekkala, E. & Pohjonen, M. 2012. Hankintojen kilpailuttaminen ja sopimusehdot. Jelgava Printing House, Latvia: Tietosanoma Oy.

Piri, J. 2014. Hankintapäällikkö. Oulunkaaren kuntayhtymä. Sähköpostikeskustelut 19.4 – 4.11.2014.

Taloustutkimuksen Horeca-rekisteri 2011. Saatavilla <http://www.taloustutkimus.fi/ajankohtaista/uutiskirje/uutiskirje-2-2012/kodin-ulkopuolella-valmistettiin/>. (Luettu 6.10.2012).

TED 2013. Saatavilla <http://ted.europa.eu/TED/main/HomePage.do> (Luettu 25.4.2013).

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a. Julkiset hankinnat. Saatavilla http://www.tem.fi/?92752_m=105317&s=102. (Luettu 15.9.2012).

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b. WTO:n julkisten hankintojen sopimus (GPA). Työ- ja elinkeinoministeriön Internet-sivu. Saatavilla http://www.tem.fi/kuluttajat_ja_markkinat/julkiset_hankinnat/julkisiin_hankintoihin_liittyva_lainsaadanto/wto_n_julkisten_hankintojen_sopimus_%28gpa%29. (Luettu 16.9.2012).

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012c. Kansainvälinen työjärjestö ILO. Saatavilla http://www.tem.fi/tyo/kansainvalinen_tyoelamayhteistyö/kansainvalinen_työjärjestö_ilo. (Luettu 15.2.2013).

Valtion hankintakäsikirja. Valtiovarainministeriön julkaisuja 48/2010. Juvenes Print, Tampereen Yliopistopaino Oy.

Valtioneuvosto 2013. Valtioneuvoston periaatepäätös kestävien valintojen edistämisestä julkisissa hankinnoissa. Saatavilla <http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/periaatepaatokset/2009/kestavien-valintojen-edistaminen/fi.pdf>. (Luettu 17.2.2013).

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki; Tammi.

Ympäristöhallinnon yhteinen verkkopalvelu. Ympäristömerkit. Saatavilla http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Kulutus_ja_tuotanto/Tuotesuunnittelu_ja_tuotteet/Ymparistomerkit. (Luettu 4.5.2014).

